NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVI. ÉVFOLYAM. 1905. JANUÁR. I. FÜZET

FOLYÓIRATUNK GYÁSZA.

Folyóiratunk jelen füzetét ünnepi számnak szántuk. Huszonöt év küzdelmeit, a folyóirat huszonöt éves pályafutásának emlékezetét akartuk megörökíteni, megünnepelni vele. A Gondviselés rendelkezéséből az örömünnep helyett gyászünnep hangjai töltik meg füzetünket: ünnepi számunkat annak az emlékezete szenteli meg, a kinek tiszteletére folyóiratunkat huszonöt év előtt alapítottuk.

Zirzen Janka, folyóiratunk legbuzgóbb támogatója, halt meg, ki a «Nemzeti Nőnevelés» megszilárdításában és terjesztésében elhatározó fontosságú tevékenységet fejtett ki abban az időben, midőn folyóiratunknak barátai még nem voltak, mikor létezésének még jogosultságát is kétségbe vonták. Szerinte folyóiratunkra nagy fontosságú misszió várt nőnevelésügyünknek nemzeti szellemben való fejlesztésében; ő bizott e misszió sikerében, másokban is hitet, lelkesedést keltett ez iránt és bátorítólag állott mellettünk, ha csüggedni kezdtünk, ha feladatunk nagyságával szemben erőnket hanyatlani éreztük.

Zirzen Jankában folyóiratunk régi, igaz barátját vesztettük el. De mély gyászunkban is érezzük, hogy a halála által okozott veszteség nem egyedül a mienk, a gyász nem csupán minket illet. Nőne-

Eder Sc

velésügyünk minden intézménye, nőnevelésünk minden munkása, minden igaz barátja jogosan osztozik gyászunkban s bánatunk széles e hazában mindenütt rokonérzéssel kisérik. Valóban szinte példátlan jelenség, hogy egy szerény tanítónő halála, évekkel azután, hogy tevékenységi körétől visszavonult, oly széles körökben megnyilatkozó részvétet olyan őszinte bánatot és gyászt okozzon, mint az övé.

Koporsójának fedelére nem csupán a tanítványok ezrei ontották a hála és szeretet könnyeit, elküldték képviselőiket azok az intézetek, polgári és felsőbb leányiskolák és tanítónőképzők is, melyek bölcsejénél szerető gondossággal munkálkodott, dolgozni tanítván az ifjú intézetek ifjú tanítónőit. Elküldték képviselőiket az egyesületek, melyek megalkotásában, felvirágoztatásában oly hatalmas része volt. És ott állottak fájó részvéttel ravatalánál egykori munkatársai és hivatalos elöljárói, kik munkájának értékét mindennél jobban ismerték, becsülték, áldották.

De mintha ez a megosztott gyász csak annál jobban fájna nekünk: mélyen érezzük, hogy nem mások osztoznak a mi gyászunkban, mi vesszük ki részünket a másokéból. S míg áldott emlékének könnyet szentelünk, egyéni veszteségünkre, tanítónk, jótevőnk, anyai barátnőnk elvesztésére eszmélni sem merünk. Mi kétszer vesztettük el; emléke a mienk marad a sírig.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

FOLYÓIRATUNK KELETKEZÉSE ÉS ZIRZEN JANKA.

Az 1878-ik évi február hó 2-ikán a «*Budapesti tanítótestület VI. kerületi köre*» a régi «Polgári lövölde» szűk termeiben az «*Eötvös-alap*» javára tombolával egybekötött társas-vacsorát rendezett, a melynek *tiszta jövedelme még a 2600 koronát is jóval túlhaladta.*

Az egyszerű, de rendkívül látogatott társas-estély fényes eredményének a létrehozásában híven fáradoztak az azt rendező bizottság tagjai egytől-egyig; ámde azért még a rendező bizottsági tagok is mind készségesen elismerték és hirdették, hogy «Eötvös-alapunk» e meglepőleg szép, tiszta jövedelmet elsősorban annak a fáradhatatlan buzgó tevékenységnek köszönhette, a melyet a jó ügy érdekében, a mi áldott emlékű igazgatónk, *Zirzen Janka* és az ő lelkes felszólítása következtében az ő akkori növendékei meg az ország minden részében már szép sikerrel működő régebbi tanítványai, a mi derék kartársaink, a magyar tanítónők, nagy Eötvösünk iránt való hálás kegyeletből kifejtettek volt.

Szemtanuja voltam én is, legalább részben, annak a rengeteg munkának, a melyet *Zirzen* vezetése mellett intézetünk irodájában a tombolatárgyak jó részének az összegyűjtése, a tombolajegyek szétküldése s az ezekért beérkező pénzek számontartása, a nyereménytárgyak rendezése, kiosztása stb. dolgában heteken át végeztek. Volt alkalmam arra is, hogy sokat elolvassak ama levelek közül, a melyeket ebben az időben tömegesen küldtek a vidéken működő tanítónők Zirzenhez, az ő szeretve tisztelt anyai barátnőjükhöz és képzőmesterükhöz. És e levelek tartalma teljesen meggyőzött a felől, hogy nemzetünk nagy prófétájának, *Eötvös József bárónak* egyik legszebb alkotása, az *első magyar*

állami tanítónőképző intézet, a leghelyesebb irányban és szellemben nevelte és képezte ki növendékeit; mert azoknak mindegyikében erősen kifejlődött a *hálás kegyelet nemes erkölcse*, amelyről már az ó-kor bölcsei is úgy vélekedtek, hogy ez a többi jó erkölcsnek s az erénynek az édes szüléje. anyja. Hiszen már *Cicero* is azt vallotta, hogy *csak a helyesen nevelt egyénekben mutatkozik erőteljesebben a szülők, a tanítók, a nemzet jelesei s a haza iránt való háladatosságnak, a kötelességnek érzete.*

Az első állami tanítónőképző intézet régebbi növendékeinek a leveleiben megnyilatkozó nemes szellem végtelenül jól esett lelkemnek, az a körülmény pedig, hogy Zirzennek és számosabb jeles tanítványának a szent munkásságát gyakrabban is láthattam részint az intézeti, részint a tanítóegyesületi életben, napról-napra mind jobban és jobban meggyökereztette bennem a magyar tanítónők irányában érezett őszinte, igaz tiszteletet. Így történt azután, hogy midőn egy évvel később, 1879 tavaszán afelől értesültem, hogy Zirzen egykori tanítványai, a tanítónők, a nemzetnevelő Eötvös József báró halhatatlan nagy szellemének oly módon akarják hódolatukkal-teljes hálájukat bemutatni, hogy örömünneppé avatják az első magyar állami tanítónőképző-intézet megalapításának és Zirzen igazgatóságának a tizedik évfordulóját: az én lelkemet is erősen megragadta az a gondolat, hogy intézetünk, igazgatónk, tanítónőtársaink és növendékeink magasztos ünnepében tanártársaimmal együtt nekem is részt lehet és részt kell vennem egy olyan magyar nőnevelésügyi folyóiratnak a megalkotása által, a mely *Eötvös József báró* szellemében szolgálhatná nemzetünk egyik legszentebb ügyét; a tanítónőképzőintézetek felső osztályait látogató növendékek számára hasznos olvasmányokat nyujthatna, a már működő tanítónőkben, valamint a leányiskolákban alkalmazott tanítókban az önmivelésre való készséget fokozhatná s általában véve is sokkal hozzájárulhatna ahhoz, hogy leányiskoláink és nőnevelő intézeteink a nemzeti művelődés nagy jelentőségű tényezőivé lehessenek.

A gondolatot, mely lelkemet ellenállhatlan erővel elfoglalta volt, hónapokon át érlelgettem, végre az 1879-ik évi szeptember

vége felé közöltem azt az én szeretve tisztelt kartársaimmal, az Andrássy-úti «Polgári- és elemi-iskolai tanítónőképző intézet» tanáraival, a kik az én nagy lelki gyönyörűségemre az eszmét mind szivesen fogadták, megvalósíthatónak ítélték s annak keresztülvitelére mindannyian készségesen vállalkoztak. Így azután Isten segedelmével, hozzá is foghattunk a munkához, a melynek az oroszlánrészét, a szerkesztést, kezdettől fogva évek hosszú során át *Sebestyén Gyula* kartársunk végezte hűségesen, önzetlen áldozatkészséggel.

Egyszerű és szerény: de azért magasztosan szép jelenetekben is gazdag ünneppel ültük meg az 1879-ik évi november 19-én az első állami tanítónőképzőintézet megalapításának és Zirzen Janka igazgatóságának a *tizedik évfordulóját.*, Ekkor adták át áldott emlékü igazgatónknak nemesen érző tanítványai szeretetteljes hálaáldozattukként azt a saját körükben összegyűjtött *2000 koronás, Zirzen Janka nevet viselő alapítványt,* melyet az «*Eötvös-alap*» gondozói a nemzeti közérzület és kartási szeretet szent oltárán őriznek, hogy annak rendes évi jövedelmét a maga idején mindenha egy erre méltó, szerencsétlen, szegény tanítónő javára kiszolgáltassák. Ez alkalommal mutattuk be mi is Zirzennek a mi mély tiszteletünk jeléül, a «*Nemzeti Nőnevelés*» legelső füzetét.

Ime, ezekben óhajtottam mélyen tisztelt ifjabb kartársaimmal ezuttal az *áldott emlékü Zirzen Janka igazgató tiszteletére alapított folyóirat keletkezésének a rövid történetét közölni.* A mult évi nov. 19-én 25 éve telt le annak, hogy a «*Nemzeti Nőnevelés*» bölcs szerkesztői és lelkes munkatársai hűséges odaadással szolgálják a *nagy Eötvös* szellemében hazánk egyik legszentebb ügyét *s ezért bizonyára nagy részük is van abban, hogy leányiskoláink java része ma már a nemzeti művelődés nagyjelentőségü tényezői közé számítható.*

Legyen ezentúl is mindenható Isten áldása az ő szent munkásságukon!

Pozsony. *Péterfy Sándor.*

ZIRZEN JANKA.*

Ott álltunk ravatalodnál, megboldogult nagy halottunk! Édes hazánk hű leánya! Mindnyájunknak büszkesége! Zirzen Janka. Janka néni!

Láttuk néma koporsódat, láttuk a gyászt, sötét pompát, a virasztó gyertyalángot, — forró könny ömlött szemünkből, az elválás fájó gondja a lelkünket megsebezte.

De ím egyszerre ezt halljuk: a gyászbeszéd, a búcsuszó nem azt mondja. Isten veled! Szellemedet arra kéri, maradj köztünk. «*Isten hozott!*»

Mit jelent ez?

Ez nem az elmúlás hangja. Nem a multé, a *jövőé*. Nem, nem enyészetet hirdet! Életednek folytatását, eszméidnek fejlődését, győzedelmét a mi küzdő, a mi munkás életünkben.

Ezt jelenti!

Hisz oltár a Te koporsód, ahova áldozni jöttünk. És a gyertyák szelíd fénye a Te lelked glóriája. És a babér zöld szinével reményt hirdet, diadalmat a halálon, el nem múlást, feltámadást!

Isten hozott!

Olyan igazán a lelkünkből, a lelkünkhöz szólott ez az «Isten hozott!» Hiszen mindnyájan úgy vagyunk, úgy voltunk vele mindig, még a koporsójánál, a sir szájánál is úgy éreztük, hogy nem szakadhatunk el tőle egészen, hogy a miénk volt és a miénk marad. Csodálatosképen összeforrt az ő lényével az *élet*, az örökkélevés gondolata már itt e földön, ami kis körünkben.

* A M. D. E. tanítónői szakosztályának január havi gyászünnepén tartott emlékbeszéd.

Pedig nem mondhatjuk el róla a költővel, hogy «fenn van időt múló szelleme *műveiben*». Nem ilyen értelemben nyerte el a halhatatlanságot. Nem kőbe, márványba vésve hagyta reánk lelke idealizmusát, nem vászon rögzíti, nem könyv örökíti meg, amit gondolt és érezett. A *teremtő erőt*, mellyel az Istenség oly pazarul megáldotta, arra fordította, hogy lelket formáljon, szivet gazdagítson, akaratot szilárdítson, életet irányítson. Ez is *eszményítés*, ez is művészet, a tehetségek legjavából való; ez is kiragadja a halandó embert a mindennapiság köréből, a köz fölé emeli és az *emlékezet birodalmában* örök életet biztosít neki!

Az emlékezet birodalmában, melyet ezer meg ezer ember lelkének ereje épít fel és telít meg kincset érő tartalommal — örök életet csak azok nyernek, akik sok *reményt* ébresztettek a lelkekben; jövője csak annak lehet az eszményi birodalom határai között, aki *jövőt* munkált az emberek lelkében. És én ebben látom az ő nagyságát, erejét, életének értékét és *rendeltetését*, ebben, hogy olyan sok ember jövőjét irányította, hogy olyan sok léleknek volt jövőt megvilágító szövétneke. Ebben látom nagy *eredetiségét*, ez az, amit különösebben *egyéninek* nevezek benne.

Ebből értem meg a nemzetéhez való hozzátartozását is. Gyorsan és világosan átérti az emberi lelket és helyzetet és a töprengő lélekanalizis helyett, rögtön a cselekvés terére lép. Mit lehetne tenni *érette* és *általa*, ez érdekli; hogyan lehetne kedvet sugalmazni neki és életfeladatának megértésére ébreszteni, hasznossá tenni, és hogyan lehetne munkáját, szellemi és erkölcsi erejét a nagy *egész* munkába beilleszteni.

Ilyen értelemben látom meg, hogy, mondjuk, gyönge nő létére (pedig nem volt gyönge) *nemzeti munkát* végzett s a nemzeti *élet* tényezőjévé lett.

Az a kor — a Széchenyi-kora — nevelte fel, mely a multon való csüggedés helyett a *jövőt* hirdette, emlékek helyett reményeket, álom és enyészet helyett ébredést és *életet*. «Magyarország nem volt, hanem lesz» mondja a nemzet ihletett prófétája. Kimondja a macbethi jóslatot «*lesz*» hogy *legyen*. Azért mondja ki, hogy minden magyar ember lelkében olthatatlan,

szenvedélyes vágyat ébresszen a haza *jövője* iránt. Vágyat, mely a kételkedést elfojtsa, az önérdeket megszégyenítse, a közönyt elsöpörje; vágyat, amely a maga nagy erejével a nemzet minden értékes tulajdonságát sorompóba állítsa a nagy célért, a nemzet *életéért*.

«Mert *élni* hogyha nem fajulva tengés
Olcsó időnek hasztalan soka:
De vérben, érben a vidám kerengés
Egy szebb *jövendő* biztos záloga!»

E korszakot-építő nagy gondolatnak a szolgálatába szegődik minden törekvés, minden egyéni erő. Először az életvágy hulláma csap fel magasra, a hit ereje emeli, azután munkához lát a tett-erő és zálogul követeli magának a *jövőt*.

Ismerjük e kor hatalmas alkotásait. Klio a legdicsőbb lapra jegyezte fel. «Arany betűkkel érctáblába véste.» Felhangzik a szent zsolozsma a «Szózat» költőjének ajkán és egy nemzet vágyó, rajongó lelke visszhangozza: «Még jönni fog egy jobb kor!»

Hát a magyar nő ne hallaná, ne értené meg az ébresztő, a munkára hivó szózatot? Meghallja, megérti! Ő is dolgozni akar a nagy egészért, a *hazáért*.

Nem, nem csupán a véletlen műve — gondviselésszerű küldetést és a kor szellemének megnyilatkozását látom benne, hogy az akkor — 1840-ben — 16 éves Zirzen Janka, miután tanulmányait néhány jeles magánnevelő intézetben elvégzi, iskolát nyit szülővárosában, Jászberényben, felajánlja erejét, tudását annak a nagy célnak a szolgálatába, amelyet ösztönszerűleg megsejt, megérez. Neki is dolgozni kell! Milyen megható gondolat! És ha Zirzen Janka egyéniségére és az *élő* korra gondolunk, nem értjük-e meg, hogy neki dolgozni kellett, hogy ő már akkor is *erős* volt. Egy nagy és szép munkás jövő szunnyadt a lelkében, melyet a honszerelem lángja ragyogott be és melegített fel. Csodálatos sokszor a gyermeki lélek ereje!

Kétszer is megnyitja kis intézetét, közben nevelősködik a Madarassy családnál Egerben, — másodszor a jászberényiek határozott kívánságára történik ez, kivívja szülővárosa teljes

A JÁSZBERÉNYI ZIRZEN-INTÉZET.

elismerését, és csak akkor zárja be véglegesen iskoláját, mikor bezárul a nemzeti élet kapuja is.

Az 1849-ki forró nyár leperzselte a nemzet reményeit. A vér és a könny megöntözte ugyan a letarolt életet, de sok-sok időnek, csaknem 20 esztendőnek, kellett elmúlnia, míg új virág fakadt rajta: a hit, remény és szeretet virága, amelyen ott csillogott a bizalomnak és örömnek könnye, harmatja!

Ez az idő a Zirzen Janka életében az *erőgyűjtés* ideje — a nemzete életében is azt jelenti. Mint nevelőnő működik az Eördhög és Steinitzer családoknál Jászberényben és Aradon. Nem a nyilvánosságé ő akkor, hanem azé a kis családé és önmagáé. Egészen ide tartozik. Kivivja a nagyrabecsülést, rokonérzést s lassanként tanácsadója, benső jó barátja, szerető, nélkülözhetetlen tagja lesz különösen a Steinitzer családnak, melynek körében 16 esztendőt tölt.

Ez számára az élet iskolája, ő a tanító, a nevelő, a vezető. De csak azért töltheti be e tisztségeket oly igazán kiválóan, mert a tanító tanuló is egyszersmind, aki olvas, kutat, figyel, gondolkozik, szellemi kincset gyűjt fáradságot nem ismerő buzgalommal; mert a nevelő növendékké lesz, aki lassanként megérti a nagy erkölcsi törvények örök fegyelmező erejét a saját életében is; mert a vezető vezetetté válik, aki szívesen meghajlik a szellemi felsőbbség előtt és megérzi, hogy tiszteletet, hódolatot csak azok nyerhetnek, akik elég *erősek* arra, hogy tisztelettel és hódolattal hajoljanak meg az igaz érdem előtt.

Áhítattal hallgattuk, mikor erről az időről beszélt. Szívesen tette. Érezte, hogy ez a korszak az életének a *kincsesháza*. És amint előszedegette onnan számunkra a sok szép ajándékot — értékes, jellemző történetkéket — két erő tette szinessé a szavát és lelkesen ragyogóvá kedves arcát, tekintetét: az *önérzetnek* boldogító tudata, hogy e családok minden egyes tagjának használára vált és a *hála* nemes érzése, hogy e családok minden egyes tagjának oly sokat köszönhetett. Meg is köszönte nekik százszorosan sok-sok jócselekedettel, mint ahogy megköszönt minden legkisebb jót, amiben bárki is részesítette. Nagyon *hálás* természet volt.

Ki tudja még milyen emlékekről szólhatott volna? Hisz bizonyosan erre az időre esnek életének azok a nagy belső forrongásai is, amelyekkel az erőseknek talán még nehezebb megküzdeniök — mert erős az életvágy és követeli azt a nagy igéretet, amellyel az élet oly gyakran adós marad: a boldogságot! Ezzel a képzeletsugalmazta álomképpel nehéz a viaskodás. De ő diadalt aratott és nem maradt lelkében keserűség, életúntság utána. Nem! Amikor viszont látjuk őt 1869-ben 45 éves korában, mint az ország első állami tanítónőképzőjének vezetőjét, szervezőjét: csupa munkakedv, remény, alkotó erő! Világosan látja küldetését és győzelemre indul!

De hát ki fedezte fel az egyszerű nevelőnőt, aki mint sok száz más dolgozott és hallgatott?

Ki fedezte fel? Nemzetünk jó szelleme volt az, amely Eötvös József bárónak, alkotmányos életünk első kultuszminiszterének figyelmét Zirzen Janka felé irányította. Ha magam elé varázsolom a világosi Bohus-kastélyt és annak akkori nagy- és széplelkű, előkelő műveltségű úrnőjét, Bohus Szögyény Antóniát, és elképzelem, amint a költő-miniszternek a Zirzen Janka arravalóságát magyarázza: valóban úgy tünik fel nekem az a kedves, tüneményes nő, mint nemzetem geniusza, aki hazám érdekében emeli fel szavát és nagy és jó munkát végez.

Nekem is osztályrészemül jutott még — áldom a gondviselést érte — hogy tanuja lehettem annak a benső baráti viszonynak, amely az áldott emlékezetű úrnő és Zirzen Janka igazgatónő között mindvégig fennállott. A kölcsönös bizalom es Zirzen Janka részéről a hála erős érzése jellemezte ezt a barátságot, a melyből mindnyájunkra, akik akkor együtt dolgoztunk, csak jó, csak áldás fakadt.

Áldozzunk az ő emlékének is! És élesszük és soha se engedjük kialudni a szeretetnek és hálának világító, melegítő tüzét a lelkünkben mi magyar nők az iránt a férfiú iránt, akinek Zirzen Jankát is köszönhetjük. A próféta lelkek ihletett erejével a messze jövőben meglátta az egyszerű nevelőnőben azt a nőt, azt az *embert*, akire eszméi egyrészét rábízhatta, akit «végrendeletének»

osztályosává avathatott. Zirzen Janka méltó volt erre a bizalomra, győzelemre vitte Eötvös József bárónak a nemzeti nőnevelésre vonatkozó eszméit, megvalósította azt, amit a nagy gondolkozó a magyar nő munkásságáról álmodott.

De e győzelem nem jelentett, nem jelenthet pihenést és várakozást. Az eszmék fejlődésében nincs megállapodás. Eötvös József báró

«Dalt érdemelt, mert költő
És könnyet, mert szeretett.»

De mert a magyar nőt, a magyar tanítónőt a művelődés forrásához elvezette és jövőt biztosított neki a haza életében, mert eszményi feladatának tudatára ébresztette, ezért dalnál és könnynél többel tartozunk neki. A magyar nemzeti nőnevelési eszmék diadalra juttatásában a magyar nőnek, a *magyar tanítónőnek* mindig elől kell járnia.

Zirzen Janka megmutatta, hogyan lehet ezt a nagy gondolatot a mindennapi élet apró viszonyaiba beilleszteni, hogyan lehet az *életet eszmék kultuszává avatni.* Küzdelmének és nagy erkölcsi sikerének ez a magyarázata, ez az eszmei, magasabb szempont, ahonnan tekintve minden kis dolog érdeket és értéket nyer. Ez az Eötvös szelleme a Zirzen Janka munkásságában.

1867 új, nagy, hatalmas korszak kezdetét jelenti a nemzet életében. Deák bölcsessége, egyéniségének értelmi és erkölcsi ereje viszi diadalra a nemzeti ügyet. De érezzük mindnyájan, hogy e nagy hazafi lelkében ott ég, ott lobog a Kossuth Lajos honszerelme és a Széchenyi jobb jövőt áhító rajongása.

Újra felhangzik a «Szózat».

Újra halljuk a «Talpra magyar»-t. «Itt az idő, most, vagy soha!» És munkához fog és minden téren hihetetlen gyorsasággal dolgozik a magyar nemzeti geniusz. Sok a pótolni valója.

Zirzen Janka is ott küzd, fárad, épít, alkot a legelsők, a legjobbak között.*

* Már 1868-ban az ország fővárosában találjuk. Különösen Gönczy Pálné biztatására határozza el, hogy a szellemi forrongások színhelyén várja be Eötvös hivó szavát. Gönczy Pálnéval való barátsága azonban régebbi

A magyar nemzeti nőnevelést úgyszólván a semmiből kellett megteremteni. Nem jól mondjuk, a kitünő anyag rendelkezésre áll, csak művelni, értékesíteni, *szervezni kell.*

Zirzen Janka ebben volt a legnagyobb, ez irányú egyéni nagy arravalósága legteljesebb összhangban állott kora szellemével. *Szervező munkát* kivánt a kor és *szervező erőt* adott neki a felettünk őrködő Gondviselés. 1869-től, mondhatnám nyugalomba vonulásáig, 1896-ig mindig érvényesíti ezt az erejét. Tanui ennek az ország összes tanitónői, az egész magyar társadalom, nőnevelési, tanügyi intézményeink kivétel nélkül széles e hazában.

1869-ben december 15-én a tanügyi kormány nevében Zichy Antal budapesti tanfelügyelő, dr. Ballagi Mór, dr. Hunfalvy János, dr. Peregriny Elek és Léderer Ábrahám igazgató-tanácstagok részvételével a Ziren Janka igazgatóval együtt *három* tagból álló tanári kar és *kilenc* növendék jelenlétében megnyitja az első állami tanitónőképző intézetet! És hova fejlődtünk!?

«A kisded makk — valóban — merész sudárba szökkent!»

E visszaemlékezés szük keretébe alig illeszthetném bele a fejlődés összes mozzanatait, csak azokat a pihenő-örömnapokat óhajtom felidézni, amikor a lelkes munkások visszatekintettek, ünnepeltek, emlékeztek, hogy a tovább haladáshoz erőt gyűjtsenek. Jól esett a visszapillantás az elért magasságból a meghódított területekre s az elvégzett munkára. Szükség is volt rá!

Az első ilyen nap volt 1879 november 19-ike, Zirzen Janka igazgatói működésének 10 éves fordulója.

Ezt a napot az intézet sugár-úti (jelenleg Andrássy-út 65) palotájában üli meg. Már ekkor VI. ker. áll. elemi és polg. isk.

keletü és igen érdekes természetü. Ismeretlenül évekig leveleznek egymással. Gönczy Pálnénak egyik jászberényi barátnője ajánlja figyelmébe Zirzen Jankát, mint kitünő nevelő erőt. Most a kezdet kezdetén igazi támaszt talál e kiváló család tagjaiban. Növendékeket, összeköttetéseket szereznek neki, megajándékozzák barátságukkal, bizalmukkal. Gönczy Pál, az akkor már nagy nevü pedagogus — későbbi államférfiú, örömmel van segítségére nagy feladatának előkészítésében, biztatja, emeli önérzetét, reményt ébreszt benne a siker iránt.

tanítónőképző a neve. Már ekkor 500 tanítónőt nevelt a magyar hazának, akiknek nagyrésze személyesen ott van a mester körül, elhozza a hála adóját, ezer jó érzést, sok szép igéretet, babért Eötvös József báró szobrára és alapítványt Zirzen nevére az országos Eötvös-alapnál. És a tanári kar átadja az ünnepeltnek a *szellemi zálogot*, a «*Nemzeti Nőnevelés*» című folyóirat első számát (épen 25 éve ennek), amely az első magyar tanítónő s vele a nőnevelés diadalát hirdeti.

És az ország koronás királya, aki 1877-ben az intézetet legmagasabb látogatásával tüntette ki, elküldi neki a koronás arany érdemkeresztet.

Ő maga pedig ott áll szerény egyszerűségében, meghatott lélekkel és visszanéz a multba és hálát ad. Leteszi a koszorút Eötvös koporsójára és aztán újra dolgozni megy az ő szellemében, az eszmék diadaláért.

A második nagy nap 1889 nov. 19-ike Zirzen Janka igazgatásának 20 és tanítói nevelői pályályának 50 éves fordulója. Ekkor «VI. ker. áll. polg. isk. tanítónő- és nevelőnőképző és vele kapcsolatos felsőbb leányiskolai nevelő-intézet» az intézet címe; mindenki csak úgy hivja: «Zirzen-intézet». Az elemi tanítónőképző nevelőnőképzővé alakult át, a bejáró polgári gyakorló iskolából pedig a kor követelményeinek megfelelőleg internátussal egybekötött hatosztályú felsőbb leányiskola keletkezett. Sőt kisérlet tétetik az úgynevezett tovább-képző tanfolyam felállitására is, mely a felsőbb leányiskolák és az elemi tanítónőképzők számára tanítónőket képezzen.

Ez ünnep nem maradhat az intézet falai között, részt kiván belőle a tanügyi világ, az egész magyar társadalom, a magyar *haza*. Talán ez volt a legfenségesebb nap a Zirzen Janka életében. Ott vannak körülötte hűséges munkatársai, az együtt alapított intézetek tanári testületei — a megsokasodott tanítványok nagy serege, élén Kasztner Jankával — 1000-nél több tanítónő került ki már ekkor az intézetből; a testvérintézet, az elemi és polgári isk. tanítóképző igazgatója és tanári testülete; az elemi isk. tanítónőképzők, polg. felsőbb leányiskolák, ipariskolák, árva-

házak igazgatói, tanári testületei; számos egyesület, melyek közül többet ő alapított, testületileg; a szülőknek nagy serege, a társadalomnak sok-sok kitünősége. A magas kormány elismerése, virág, babér, szeretet, hála, dal, áhitat veszi körül.

Aki őt ekkor látta, sohasem feledheti. Nemes egyszerűséggel, benső alázatossággal ünnepelt a lelke. A multon és a jövőn borongott!

Jól esik neki a szeretetnek és tiszteletnek ezer kedves megnyilatkozása, de a hódolatot azoknak az *eszméknek* az oltárára helyezi, amelyeknek jegyében a siker, a diadal megszületett: a női ideál, a haza- és emberszeretet oltárára.

A babért pedig elviszi Eötvös József báró és Trefort Ágoston sirjára.

Álljunk meg egy pillanatra, rójjuk le mi is a kegyelet adóját.

Trefort is az eszmék embere volt, korának legelőkelőbb szelleme, nagy műveltségű, lázasan dolgozó agy, tele tervvel, alkotási vágygyal.

Eötvöstől leginkább az különíti el, hogy eszméi inkább a jelen talajában gyökereznek s hogy azok győzedelmét maga akarja látni, megérni. Gyors elhatározású, szereti, ha megértik s máris teljesítik, amit helyesnek és üdvösnek ítél. 16 évig volt kultuszminiszter s e 16 év szakadatlan alkotások ideje a nőnevelés terén.

Zirzenben méltó munkatársra talál. Úgy is tekinti őt, megajándékozza bizalmával, megmutatja neki a nagy nemzeti és kultur-célokat, amelyek felé indúl, meghallgatja véleményét, a kivitelre vonatkozó javaslatait, irásban és szóval újra és újra arra kéri, hasson oda, hogy ne csak tanitsák, *neveljék* is a mi leányainkat; hasson oda, hogy a nemzeti műveltség mellett a *nyugati kulturnépek* műveltsége iránt is vágy ébredjen a magyar leány, a magyar nő lelkében, hogy magasabb rendeltetését a *nemzeti életben* is betölthesse. Ez az ő nőnevelési kultur munkásságának vezérlő gondolata. Ebben fejezte ki, mily sokra becsüli a magyar nőt és mily sokat vár tőle.

Ez a gondolat, eszme hozta létre oly hihetetlen gyorsasággal a VI. ker. felsőbb leányiskolai nevelőintézetet és a többi felsőbb leányiskolát széles e hazában és a nevelőnő képzést.

Trefort hitt ebben a gondolatban és Zirzen Janka is hitt benne. Az eszmék életét a beléjük vetett hit adja meg és az emberek értékét is az emeli, ha hiszünk bennök. Trefort a magyar nőt becsülte meg, mikor Zirzen Janka munkásságát, szervező erejét elismerte.

Itt vagyunk ismét a gondolatnál, amely mindig előtérben áll, ha Zirzen Jankáról beszélünk. Mi volt hát az az erő, mondjuk *szervező erő*, mely a kedvező külső körülményeken kívül Zirzen Jankát a magyar nemzeti nőnevelés megalapítójává avatta?

Könnyű és egyszerű a kérdés, de nehéz és szövevényes reá a felelet.

Mi volt az ő szervező ereje?

Minden előtt a maga harmonikusan fejlett egyénisége, ép testben *ép* lélek.

Tisztán, világosan látó *értelem*, melynek logikáját a *való élet* megfigyelései edzették erőssé. Ezzel nézett be az emberek értelmi világába, ennek az erejével ítélt felettük oly találóan, annyira az *életnek a törvényei* szerint. Ez az, amit a szó igaz értelmében *emberismeretnek* nevezhetünk.

Ezért találta meg olyan csodálatosan finom érzékkel az embereknek a helyét abban a nagy munkában, amelyet reá bíztak. Mert ebben igazán *művész* volt, úgy, hogy sokszor úgy tűnt fel nekünk, mintha teremtő ereje lenne, mintha egyéniséget tudna sugalmazni az embereknek, pedig csak az egyéniségükkel egybehangzó munkakört találta meg számukra és bebizonyította, hogy szükség van reájuk.

Hányan, de hányan áldhatjuk őt ezért!

A szíve jó volt és nemes. Nagyon tudott örülni az örvendezőkkel és mélyen meghatotta lelkét az igazi szenvedés. Ép és egészséges volt az érzés-tőkéje, képzelt örömökre és bajokra nem szívesen költött belőle, «álompénzt nem osztogatott». A valóság,

az *élet* érdekelte ezen a téren is. Örömet okozni és a bánat okát eltávolítani. Tehát *cselekvőleg* folyni be a mások örömére és szenvedésére, mert szükség van a beavatkozásra, segíteni kell rajtuk.

Az *emberszeretetnek* lassanként az a tisztult formája lett sajátjává, a mely sajnálja, szereti a gyarló, a küzdő, a szenvedő embert és *türelemmel* van iránta. Kereste a jót az emberekben és örült, ha becsülésre méltó tulajdonságot talált. És ezt meg is tudta *éreztetni* az illetővel. Nem azzal, hogy egyéni tulajdonságait magasztalta előtte, — szemben úgyszólván soha, máskép is csak ritkán és óvatosan dicsért, — hanem azzal, hogy a munkájához való arravalóságát bizonyította be neki és önbizalmat, hitet sugalmazott hozzá.

Így lett emberismerete és emberszeretete szervező erejének éltető forrásává.

De ennek igazi lényegét *akaratának* erős egyéni jellege adta meg.

Mindig világosan tudta, hogy mit akar, mi okból és mi *célból* akarja. Honnan indúl ki és hová akar eljutni. És nem az akaratát, hanem annak a célját állította előtérbe. Bebizonyította ennek fontosságát, értékét és lelkesedést, tiszteletet ébresztett iránta. Így biztosította sikerét. És mert minden cél, amit kitűzött — és előtte e tekintetben egy sem volt jelentéktelen — a nemzeti nőnevelés ügyét szolgálta, *így lesz az ő akarata a nemzeti nőnevelés szervező erejévé.* Mindenki hitt ebben, aki vele érintkezett, — feljebbvalói, munkatársai, nagy és kis növendékei mindnyájan — egyaránt.

Ez óvta meg akaratát az erőszakosságnak még a látszatától is azokkal szemben, akikkel állásánál fogva rendelkezett és ez adta meg neki akaratának nyilvánításánál az erkölcsi bátorságot azokkal szemben, akik felette rendelkeztek. Ezért volt *élő, alkotó,* és nem hátráltató, romboló az ő akarata. Ezért forrt össze a nemzeti nőnevelés ügye az ő nevével, ezért lett az ő egyénisége — mint egyik jelesünk oly találóan mondja — már életében «*fogalommá*» a magyar nemzeti nőnevelés történetében.

Az egyénnek s a társadalomnak egymásra való kölcsönhatását erősen érezte és mindkettő egészséges fejlődésének szempontjából feltétlenül szükségesnek itélte. Sőt kötelességnek minősítette, hogy egymást megismerjék, megértsék támogassák: egyén és társadalom. Nem képzeli az egyéni munkát elzártan önmagáért — az ő munkássága élő példa erre, hány ezer embert tudott mozgósítani! Erős benne a társadalmi szellem, szereti a gondolatok váltógazdaságát és azoknak az *élettel* való szoros kapcsolatát. Holt tőkének tekinti az olyan gondolatot, érzést, eszmét, amelynek nincs ösztönző életereje. Szereti, élvezi a társaságot, felfrissítő, életfentartó erőt lát benne. A magyar tanítónőnek ő teremt társadalmi helyzetet. Külön fejezetet lehetne szentelni ennek a társadalmi ösztönének és ebből kifolyó munkásságának.

Alkalmazkodó, befogadó ereje bámulatra méltó. Milyen modern volt még 80 éves korában is! A fejlődés nagy törvényeit megértette és alkalmazkodott hozzá. Szerette maga körül a fiatalságot, szívesen kölcsönzött tőlük még gondolatot is. Hányszor mondta — ha csüggedtebbek, álmodozók voltunk: «Maguk, maguk az öregek, én már újra fiatal vagyok és az is maradok.» És az is maradt!

Egyéniségének nagy tulajdonságai közül, melyek korszakot alkotó, szervező munkásságának erősségei, hadd szóljak még *rendszeretetéről* és bámulatos *emlékezetéről*.

Mind a kettő magasan kiemeli őt a mindennapiság köréből. Valósággal *hódító* erő volt nála mind a kettő.

Rendszeretete mély és intenziv *erkölcsi alapon* nyugodott és bár aprólékos formában is megnyilatkozott, nagy célokat szolgált. Fegyelmező erő volt ez nála és nyugodt méltóságot kölcsönzött minden cselekedetének. Mindennek megkereste és megtalálta helyét, idejét, módját, soha sem kapkodott, mindig előre tervezett, dolgozott és nem tűrte a félbenhagyott munkát, tervet, gondolatot. El is jutott a végére mindennek, amihez csak hozzákezdett.

Nem szerette a sallangot sem a külső, sem a belső embe-

ren. Öltözete, megjelenése, beszéde, stilusa nemesen egyszerű volt. Egész egyénisége a példa erejét hirdette. Mily tőkét jelentett a rendszeretetnek ilyen megnyilatkozása a nemzeti nőnevelés kifejlesztése körül.

Emlékezete éles volt, ép, erős. Ezer gondja közül talán soha egyetlen egyről sem feledkezett meg. Mindig tudta mit igért és mit igértek neki és ezt számon tartotta, számon kérte. Pedig nem csinált jegyzeteket róla. Gyakran reánk bízta gondjainak egy részét, de mondhatnám csak azért, hogy próbára tegyen bennünket. Ő mindig előljárt az emlékezésben. Hogy megtudta nyerni ezzel a tulajdonságával az embereket magának és a célnak, az ügynek. Kormányzói, adminisztrativ munkásságának emlékezetének ereje adta meg *egyéni* jellegét és *művészetét.*

Mennyi jó érzést szerzett vele másoknak, hány embernek a szivét, lelkét felmelegítette beszélgetés közben egy-egy emlék felújításával, amely érdeklődésről tanuskodott és hálás érzést ébresztett.

Csak egy dologra nem látszott emlékezni, a *háládatlanságra.* Ezt mindig elfelejtette. Soha senki sem hallott tőle megtorló szándékot, gondolatot. De igenis megemlékezett a hálátlanról, ha az bajba került, ha szerencsétlenség érte és ő volt a legelső a segítők között. Nem beszélt, csak cselekedett. Kielégitette nagy szíve vágyát. Felül emelkedett az emberi gyöngeségen. Jót cselekedett és a *nagylelkűség* iránt hitet ébresztett a lelkekben.

A mult élénken élt nála a jelenben, az emlékezés ereje kötötte hozzá. Azok a legkedvesebb, legelső tanítványok, akik küzdő munkatársak is voltak egyszersmind! Mennyit és milyen szívesen beszélt azoknak a viselt dolgairól, első szárnypróbálgatásaikról és egyiknek-másiknak merész repüléséről. Ezeket már szívesen, jóleső büszkeséggel dicsérte.

Aztán multak az idők és megsokasodott körülötte a tanítványok száma. S míg egyrészről örült a rohamos fejlődésnek, másrészről fájlalta, hogy az intenziv *egyéni* hatás tért veszit a nevelői munkásságban. Ekkor minden erejét annak a tanítónői karnak a *nevelésére*, vezetésére fordította, amely közvetetlen kör-

nyezetében élt, hogy ezek hirdessék közvetve az ő igéit és folyjanak be egyénileg az ő szellemében. Könyvet lehetne összeírni erről a munkásságáról. Lemondás volt benne a maga részéről, mintha már örökséget osztogatott volna. De nem jelentett erőcsökkenést.

Aztán egyszerre csak «Janka néni» lett belőle, senkisem hívta többé őnagyságának, igazgatónőnek. Úgy történt, hogy régi tanítványai, kedves ösmerősei, előkelő családok elhozták neki legdrágább kincseiket, kis leányaikat — Bohus Szögyényi Antónia is elhozta az unokáit — és arra kérték, nevelje őket, adjon nekik a maga szép nagy lelkéből örökséget, talizmánt, áldást az élet útjára. Így kezdődött a felsőbb leányiskolai nevelőintézet és egyszerre csak a nagy növendékek mellett egy egész sereg gyermek vette körül a «Janka nénit». «Engedjétek hozzám a kisdedeket!»

Ekkor volt ő igazán elemében. Ekkor látszott meg rajta, hogy milyen fiatal a lelke. Gyermek tudott lenni a gyermekekkel. Szerette őket szíve egész melegével — és minden cselekedetével velük szemben azt hirdette, hogy a nevelésnek egyetlen erős, csalhatatlan forrása, ereje, eszköze, sőt *célja* a *szeretet!*

Az intézet Janka nénije lassanként *Magyarország Janka nénije* lesz. Mindenki így nevezte, így ismerte. Nagymamák beszéltek róla unokáiknak: ki is az a Janka néni? Egy áldott jó nő, aki sokat, sokat dolgozott édes mindnyájunkért, soknak az élete fölött őrködött, de akinek csak a teste fáradt bele a munkába, a szíve, a lelke fiatal maradt, mert nagyon tudta szeretni a gyermekeket. De meg is jutalmazta a jó Isten, adott neki boldog, derült öregséget, a hűséges barátság őrködik felette és még a gyermekkacaj sem hiányzik körülötte; — a legkedvesebb tanítványának, leányának gyermekei nagymamuskának nevezik.

Valósággal ilyennek láttuk őt utoljára is, amikor 1904 május 24-én nevének és születésének 80. fordulóját ünnepeltük. Tavasz volt körülötte. Virágban állott a világ. És az ország minden részéről elküldték neki a hálás tanítványok, jó barátok, tisztelők a szeretet, a hála, az emlékezés szép lelki virágait. 1500 üdvözlő levelet, sürgönyt stb. megemlékezést hozott neki a tállyai

posta. Ott a szép Hegyalján üdült. Eljött hozzá a tanítványok egy csoportja személyesen, hogy elmondja, mennyire szeretnének ott lenni valamennyien!

A Janka néni nézte, nézte őket, maga előtt látta valamennyit, azokat is, akik csak lélekben voltak ott. A mult a maga szép, nagy emlékeivel megostromolta a szívét és a megelégedés édes érzése kiült az arcára. Szép nagy szemével pedig eltekintett messze, messze, — úgy láttuk, hogy a jövőbe néz, egy szebb, egy jobb hazába. És elszorult a szívünk! Olyan nehéz volt tőle az elválás!

«Annak, ki másokért élt, amíg élhet,
A sírban sem lesz zord az éjszakája,
Úgy látja: mélyén egy-egy csillag ég,
S mintha az árnyon át hajnallanék.

Mert míg a por porrá lesz, halhatatlan
Lelkünk Istenhez, *élni* visszaszáll
Nem vagy az élet ura, képtelen rém,
Csak az élet szolgája vagy, Halál!»

Budapest. *Berta Ilona.*

EMLÉKET ZIRZEN JANKÁNAK!

Elkisérték addig a «kicsi ajtóig». Virággal hintették be az utolsó útját. Elsiratták szívfájdalommal, a szeretet, a hála, az igazi kegyelet könyeivel. Széles ez országba szétvitte halálának hirét az ujság. Elmondták, hogy hogy gyült koporsója mellé az ország miniszterétől kezdve mindenki, aki munkás életet ismerte és becsülte, aki szerető, nagy lelkének jóságát élvezte.

Magyarország száz meg száz tanitónőjének megmozdult a lelke. Visszaemlékezett tanúló éveire, a képzőintézeti időkre s Janka nénire, aki oktatta, vezette, segitette, gyámolitotta a buzgó, vagy révedező gyerekleánylelkeket, hogy megtalálják majd helyüket a munka világában. Tudom, hogy Janka néni halálának hírére nem volt Magyarországnak egyetlen vármegyéje sem, melynek egy-egy városában vagy falucskájában nem beszéltek volna róla a volt tanítványok, a hívek és akik hírből ismerték és tisztelték, Zirzen Jankát.

Janka néni halálának hírére száz meg száz tanítványa lelkében megmozdult, feltámadott Janka néni emléke s meghalva, földi részeivel alig elköltözve közülünk, folytatólag megkezdte az örökkévalóság életét, mert ami benne nagy és jó és igaz volt, él, munkálkodik, alkot és teremt tovább azokban a lelkekben, ahol termő talajra talált.

És annyiunkban arra talált. Ott láttam seregestül ravatala mellett már az ősz derétől fehérlő tanítványait, a még java munkában levőket, a munkában ki nem fáradottakat. Ott láttam sokakat, akik mint feleségek, édes anyák, a társadalom tagjai Janka néni iskolájából vitték ki tudásukat, szerető gondos életük kötelességtudását az életbe. Tudom azt is, hogy rajtunk kivül

voltak még százan és százan, kik lelkükkel, hálás szivükkel ott voltak Zirzen Janka temetésén, ha a tér és a körülmények meg is akadályozták személyes megjelenésükben.

Reám nézve egész lényemet elfoglaló, egész életemre kiható marad az a benyomás, melyet lelkemben szereztem, mikor ravatalához sietve az Erzsébet Nőiskola földig feketébe vont díszcsarnokába léptem. Annyi fekete posztó, olyan mélységes, sötét gyász, annyi virág és koszorú s közöttük Zirzen Janka az örökre elköltözött. A méltóságteljes, a nagyszerű sötét pompa láttán igaz hálát éreztem a lelkemben azok iránt, akik őt idehozták, az ország első nőiskolájának csarnokába, akik lehetővé tették ez által, hogy Zirzen halála mindnyájunk közös gyászünnepe legyen, akik Zirzen temetését ezáltal az országos kegyelet megnyilatkozásává avatták.

Áldja meg az Isten őket érte.

Azután végigsurrant a lelkemben évtizedeknek, hosszú időknek az emléke, attól kezdve, mióta jó sorsom Zirzennel megismertetett, mióta megtanultam őt szeretni, tisztelni, mióta magam elé állítottam őt, mint követendő mintaképet munkásságom célja gyanánt.

És egyetlen egy diszharmonia sem zavarta meg ezt az eszmefuttatást. Az én szememben Zirzen az volt és maradt mindvégig — fiatalságom bámuló szeretetének megvilágításában épen úgy, mint ma, midőn a meglett kor józan értelmével is megbiráltam egyéniségét t *egész ember a szó legnemesebb értelmében.* Olyan tisztán, olyan meggyőzőleg élt bennem ez a fenséges tudat, olyan nagy volt előttem Zirzen munkába merült élete, olyan világosan állt előttem nemes ideálokért küzdő, önzetlen lelke, amely hív maradt önmagához mindvégig, hogy ennek az erős nagy emberi léleknek megértésében, értékének tudatában szinte elfeledtem, hogy Zirzen testileg nincs többé közöttünk, hogy meghalt, hogy a ravatala köré gyűltünk. Mély intenzivitással éreztem a temetésen, hogy az, ami benne nagy és igaz volt: a lélek ereje, az örökkévaló.

Ott láttam az ő lelkét hűséges tanítványainak szemeiben az

elsírt könyekben, a garmadákba halmozott virágokban. Ott láttam Zirzen szellemét a dolgozó asszonyokban a munka, a *tőle eltanult munka nemesítő s emberré érlelő jeleivel homlokukon.* Valami mélységesen komoly meghatottság vett a lelkemen erőt. Nem könyeztem, nem is temettem. Nekem Zirzen nem halt meg. Megdicsőült. Velem van. Velem maradt a lelke. Itt hagyta közöttünk eszményeinek világosságát és melegét: a munkát és a szeretetet.

Mikor azután porladó testét leemelték a díszes ravatalról s kivitték a csarnok ajtaján, lelkem így szőtte tovább gondolatait.

Mint a hogy Zirzen szelleme teremtette s alkotta formába nemzeti nőnevelésünk nagy munkáját, s lelke számtalan részekre oszolva örökké élni fog e munka foglalatában, úgy külső lényében, formáiban is meg kell tartanunk őt az utókornak. Zirzennek szobrot kell emelni itt, az Erzsébet Nőiskola árnyas fái alatt.

Intimet, intenzivet, melyben megtestesülve legyen nagy emberbaráti szeretete, akaratának következetes erőssége, értelmének józan világossága abban a kedves, egyszerű, igénytelen külsejében, mint ahogy «Janka néninek» is ismerték és szerették őt. Itt emelkedjék a szobor az Erzsébet Nőiskolában, nem valamely profán közhelyen.

Nekünk asszonyoknak emeljék azt első sorban is emlékezetül, hogy eljárhassunk hozzá öregek és fiatalok életpályánk végén, delén vagy kezdetén dolgozók, hogy tanuljunk meg tőle örömet, áldást keresni és találni a munkában és erőt és vigasztalást meríteni a szigorú kötelesség teljesítésében.

Kinek ne lenne erre szüksége? Hol találhatjuk ezt meg méltóbban, mint az ő példájában? Megőrizhetjük-e emlékét kegyeletesebben, mint így?

De nemcsak ezen szubjektiv természetű okokból kérek szobrot Zirzen emlékének. A tárgyilagos történelmi igazságszolgáltatás is megköveteli, hogy Zirzen Janka emlékét ebben a formában megörökítse az utókor. Zirzen élete, munkálkodása nevezе-

tes lap Magyarország kulturtörténetében s a magyar nők történetében meg épen korszakot alkotó.

Zirzen volt az első magyar asszony, aki az egész ország előtt bebizonyította, hogy a magyar asszony tud is és akar is a közjóért dolgozni s ha a család kötelékeiben nem értékesítheti tudását és erejét, az emberiség, a haza javának szentelheti azt épen úgy, mint a férfi, ha az dolgozik vagy küzd az emberiségért. Zirzen munkájában, életében emberré avatva látjuk az asszonyt, odaállítva a férfi ember oldala mellé, mint tisztességes, munkás embertársat. Zirzen nem agitált szóban és írásban, nem hívott össze kongresszusokat, nem indult hatalmas példák, vagy lelkesítő mesternők után, hogy emancipálja a nőt, hanem dolgozott. Dolgozott önmagából kifelé; alkotott, teremtett. Mindig előre, mindig fölfelé tartott, mert fáradhatatlan értelmének és szivós akaratának belső törvényeinél fogva így kellett tennie. Zirzen egyéniség volt. Önálló, alkotó, teremtő egyeniség. A szivós asszonyi akarat típusa az értelem világos, józan életfelfogása által vezetve és kormányozva.

Mikor őt a tanügyi kormány a magasabb nőnevelés élére állította, még ismeretlen volt az út, melyen haladnia kellett, részleteiben határozatlan a cél, melyért dolgozott, s csekélyek vagy ismeretlenek az eszközök, melyekkel munkálkodnia kellett. De Zirzen tétovázást nem ismerő bátorsággal reálépett erre az ismeretlen útra, megtalálta, fokozta a célt, melyet elérnie kellett, teremtett módot és eszközöket, melyekkel kiküzdte azt, amiért dolgozott. Azáltal, hogy nőnevelésügyünket állami jelentőségű közérdekké emelte 1867-ben a kormány, mikor azt a felekezetek és magánosok kezéből kivenni iparkodott, megtette az első lépést a józan nőemancipáció felé. Azáltal, hogy Zirzent szemelte ki az első állami tanítónőképző igazgatójává, az eszmét olyan kezekbe tette le, mely egy csapással hódított.

Mert a Zirzen munkásságához kötött reménységben nem csalódott a tanügyi kormány, sőt az alakulás, az alkotás évtizedeiben Zirzenben kitartó, józan munkaerőre talált, megtanulta becsülni a női munka értékét a tanügy terén s a Zirzen segítsé-

gével felépült nőnevelés ügyének minden rétegében, az óvodáktól kezdve egész felfelé a magasabb iskolákig elismeréssel és a férfi munkájával egyenértékűen alkalmazza a nő munkaerejét.

Zirzen útat törő sikereinek és kitartó munkásságának köszönheti a nemzet, hogy úgy a tanügyi kormány, mint az ország közönsége az első kisérlettől kezdve bizalmat érzett a nő munkaereje, nevelői és tanítói képessége iránt.

Ezen kettős bizalomból fejlődött ki — minden átmeneti küzdelem nélkül — alig pár évtized alatt az a lelkes magyar tanítónői osztály, mely a századokig csak felekezetek s magánosok által uralt s minden magyar nemzeti jelleget kizáró nőoktatásügyet egy csapásra magyar nemzetivé alkotta át.

Ha nem Zirzen áll, mint első ennek a munkának az élére, ki tudja mennyi küzdelembe és időbe kerül, míg ez az eszme diadalt arat?

Zirzen hordta össze a magyar nemzeti nőnevelés hatalmas erősségének talpkövét. Ő hordta hozzá a téglát, a köveket, a vaskapcsokat száz meg száz tanítványa személyében, kiket szétküldött az országba, hogy hirdessék az ő igéit, a magyar nemzeti kultura hazát összetartó szózatát. Mi pedig, dolgozó asszonyok, neki köszönhetjük, hogy a mi munkánkban is eleve is megbíztak már, mert az ő tanítványai voltunk, az ő nyomdokain haladtunk. Ő adta kezünkbe a munkát, neki köszönhetik Magyarország tanítónői azt a tisztességes darab kenyeret, melyet a jóraváló munka árán szerezhetnek meg. Neki köszönhetik annyian tekintélyes állásukat, mely gondtalan megélhetésen kívül érdemes poziciót, tekintélyt is kölcsönöz már ma a tanügy terén munkálkodó asszonynak. Az általa megkezdett s meghódított munkakör ezer meg ezer asszonynak biztosítja anyagi függetlenségét, szellemi és erkölcsi erejét. Mindenki, aki dolgozni tud és akar, hálával gondoljon Zirzen Jankára, mert ő vágta nekünk azt az útat, melyen ma már könnyen és fölemelt fővel haladhatunk.

Ezért kell Zirzen Jankának szobrot emelnünk. Hozzá kell járulni a nemzeti és női kegyelet ezen munkájához a tanügyi

kormánynak, Magyarország összes tanítónőinek s az egész művelt asszonyvilágnak.

A tanügyi kormánynak azért, mert Zirzen hosszú ideig kitartó munkatársa volt akkor, amikor maga a minisztérium is nehéz alapvető munkát végezett. A tanítónői karnak egyenkint azért, mert Zirzenben tudásuk és szellemi és gyakorlati érvényesülésük lehetőségének megalkotóját kell általa megbecsülniök. Minden művelt magyar asszonynak azért, mert Zirzen vezette legelőször a magyar asszonyt a tisztességes hivatalos munka és megélhetés mesgyéjére, melyen szellemi és erkölcsi függetlenséget találtak, melyen megtalálták önmagukat, megtalálták az asszonyban is az értékes embert.

Én ott látom ezekből a tényezőkből kialakulni azt a kegyeletteljes lelkesülést, mely megalkotja Zirzen Janka szobrát s elhelyezi oda, arra a helyre, a hová ő való, amely hely őt megilleti az «Erzsébet Nőiskola» árnyas udvarába, hogy ott álljon majd a késői nemzedék asszonyainak és fiatalságának a szemei előtt is, mint a munka és emberbaráti szeretet erős mementója. Ha Zirzen szelleme igazán tovább él a magyar nemzet kiváló nőinek a lelkében, akkor az a szobor mihamarább s mentől hatalmasabban fogja hirdetni ezt a szellemet.

Én hiszem, hogy ez a szellem él, hogy ez a szellem erős és hatalmas és állhatatos. Hiszem, hogy ez a szobor állani fog, mert állania kell.

Úgy legyen!

Temesvár. *Márits Rozina.*

EMLÉKEIM ZIRZEN JANKÁRÓL.

Van valami hasonlóság abban az érzésben, mely az öreg embereket és a gyermekeket olyan vonzóvá teszi előttünk. Ugyanaz az önzetlen, fölemelő, boldogító érzés hatja át lelkünket, midőn egy ártatlan gyermeket becézünk, mint midőn egy elaggott ember hanyatló életére derűt és meleget varázsolhat szeretetünk. Ez az érzés uralkodott és fokozódott lelkemben Zirzen Janka iránt, amint hanyatló életén az aggkor nyomai kezdtek rohamosan mutatkozni. Már nem élhet sokáig! — Már elhágy minket! — mondogattuk egymásnak, kik őt betegségében meglátogattuk. Végtelen fájó volt ez a gondolat. Utolsó napjait élte már — haláltusában — midőn utoljára láttam. Csendesen, lecsukott szemekkel feküdt, csak néha tört ki egy fájdalmas sóhajtás ajakáról, midőn ágyához mentem és búcsúzásúl megcsókoltam kezeit és homlokát. — Ekkor felnyitotta szemeit és hosszasan nézett reám az ő sajátságos tekintetével, és halk, bágyadt hangon mondá: «Ne menjen el még.» Ezek voltak — mondta szerető környezete — az ő utolsó érthető szavai. Sokat jelentenek nekem az egyszerű szavak, és sok kedves emléket idéznek fel lelkemben abból az időből, midőn az elköltözött agg nő még munkásságának delén volt.

Jól esik visszaemlékeznem arra a boldog időre, midőn a tudásvágytól és a jövőbe vetett hit- és reménytől ösztönöztetve én is kopogtattam az alig megnyilt első állami tanítónőképző intézet ajtaján, hogy vegyenek fel növendéknek. Szorongó kebellel léptem az igazgatónő elé bemutatkozni. Most is látom azt a tágas nagy szobát, melynek egyszerű bútorzata egy hosszú asztalból, néhány székből és festett puhafa szekrényekből állott, sok Gönczy-féle térkép volt a falakon, a szekrények tetején iskolai

ZIRZEN JANKA SZOBÁJA, MELYBEN MEGHALT.

globusok voltak láthatók, a hosszú asztalon pedig temérdek iskolakönyv volt felhalmozva; mind megannyi friss terméke volt a magyar kir. államnyomdának, melyekkel az 1868-ik évi népoktatási törvény értelmében szervezett új iskolákat bőven látták el. Ez volt Zirzen Janka hivatalos fogadó szobája Budán a Bécsikapu-utczában levő kettős pavillonban elhelyezett tanítónőképző intézetben. Itt volt az én első találkozásom vele. Szikár alakja a hatvanas évek divatja szerinti szürke egyszerű öltözete az idősebb asszony benyomását tette reám; — és komoly, kissé merev megjelenése és fürkésző tekintete megfélemlített. Az első bemutatkozó szóváltás után azonban, ahogyan Ő a kezemet megfogva maga mellé ültetett, az az egyszerű természetes mód, ahogyan első sorban iskolázottságom és eddigi sorsom felől kérdezősködött, eloszlatta minden aggodalmamat, és én bizalmat és rokonszenvet éreztem iránta. Éreztem, hogy az a sok kérdezősködés, melyet hozzám intézett, nem közönséges faggatás, hanem amint rövidesen kitünt, igazi jóakarat és érdeklődés volt sorsom iránt.

Volt már akkor némi élettapasztalatom nekem is, hiszen alig voltam 15 éves, midőn már 40 gyermekből álló osztályban tanítottam az ábcét — mint kiskorú a kiskorúaknak — egy áldott lelkű nő magánintézetében, ahol magam is növendék voltam. És midőn ezen iskolai gyakorlatomra hivatkoztam — és meggyőződött arról is, hogy azokat a könyveket is mind ismertem, melyeknek a címeit előttem felsorolta, akkor olyan nagyra becsülte ismereteimet, hogy egyszerre a képesítő vizsgát akarta velem letétetni. De én ennyit nem fogadtam el, mert nem csak a diploma megszerzése, hanem őszinte tanulási vágy is vezetett az intézetbe. Megegyeztünk tehát abban, hogy az I. és II. osztály tárgyaiból felvételi vizsgálatot teszek és azután az elemi tanítónőképző éppen megnyíló III. osztályába fogok belépni. És így is történt.

Ez az első találkozás elég volt arra, hogy az ő bizalmát mindenkorra megnyerjem és nekem is elég volt arra, hogy az a meleg ragaszkodás ébredjen lelkemben iránta, amelynek bensőségét akkor éreztem igazán, midőn áldott kezeit halálos ágyán utoljára megcsókoltam.

Úgy áll a szemem előtt ez az országos hírű nő, mint a megtestesült egyszerűség és természetesség. Nem a mély tudás, hanem a jóban való hit, a tiszta jóakarat és az erős akarat vezette őt cselekedeteiben és természetes erős esze vezérelte nagyszabású munkakörében. Sok életbölcsessége és kitünő emberismerete volt, de szivjóságát oly pazarul osztogatta és olyan naiv volt jóságában, hogy minden okossága daczára is igen, igen sokat csalódott az emberekben. Ő felismerte küldetését és szervező munkásságában mindig a jövőt tartotta szem előtt. Ezért igyekezett és tudott is embereket megnyerni az ügynek és munkatársakat vonzani az ügy szolgálatába; tudott lelkesedést önteni tanító és tanulóba és saját fegyelmezettségével mindenkit arra a helyre kényszerített, a hova az legjobban beillett.

Az intézet kezdetleges alakulásának idejében az órarenden kívül nem volt sem házszabály, sem munkafelosztás. Mindenki minden munkában részt vett és az ő rendelkezésére mindenkor készen állott. Segédtanítónője nem volt, de ő nem is érezte annak szükségét; mi első tanítványai együtt dolgoztunk vele. — Amint az intézetbe beköltöztem, néhány óra múlva már magához hivatott, hogy az irodában egy rovatos kimutatást 10 példányban készitsek el. És milyen büszke voltam én erre a megbizatásra! Ő nem kímélt időt és munkát a hivatalos ügyek végzésében. Mindent irásban is, meg személyesen is szokott elintézni a felsőbb hatóságokkal és minden felterjesztést több példányban szokott másoltatni. Sokat dolgoztam az irodájában és ahányszor szolgálatára jelentkeztem, mindig megkérdezte, hogy nem mulasztom-e tanúlni valóimat. De azért nagy baj lett volna előzékenységből azt mondanom, hogy nincs iskolai dolgom, mert az ő növendékének nem volt szabad kifogyni a tanúlni valókból; — és azt sem mondhattam, hogy van iskolai dolgom — mert ezt kitérésnek vette volna. A dilemmát tehát rendesen úgy oldottam meg, hogy egy csomó könyvet vettem a hónom alá, és azzal léptem be hozzá, hogy majd irodáskodás közben jut idő erre is — meg arra is. — Milyen örömmel és készséggel vállalkoztunk az ő személyes szolgálatára is. Szerette, ha valaki közülünk mindig

volt körülötte és itt azután igazán finom érzékkel kellett eltalálni, hogy mikor és mit kell érette tenni. Az ő önfeledt egyszerűségéről és áldozatkészségéről csak egyet hozok fel. Kissé divathagyott volt már a téli felöltője! Összedugtuk tehát a fejünket, hogy miként vegyük reá a mi igazgatónkat egy új felöltő beszerzésére. Egy szerencsés ötletünk támadt. Volt egy szegény árva osztálytársunk, akinek egyáltalában nem volt meleg ruhája. Élénken ecseteltük előtte a szegényke állapotát. Erre rögtön megbizást adott egyikünknek, hogy menjen, de siessen és vegyen az ő költségén egy tisztességes téli kabátot az árvának. Erre mi összenéztünk és nagy merészen azt a javaslatot tettük — hogy engedje át az Ő felöltőjét, amelyet mi azonnal átalakítunk az árva részére — és hadd lássuk mi az igazgatónkat egy új felöltőben! — És nyert játékunk volt; mert hogy mi a társunk ügyét igy felkaroltuk és hogy olyan életrevalóan vállalkoztunk az öltöny átalakítására, ez tetszett neki. — Másnap láttuk őt eltávozni és tapsoltunk örömünkben, midőn egy prémes bársony bundában láttuk őt visszatérni. Titkon súgtuk egymásnak örvendezve, hogy milyen szépen és előkelően áll neki az új felöltő.

A bizalmas viszony dacára sem emlékszem, hogy irígy versenygés fordúlt volna elő közöttünk. Olyan természetesen, olyan magától értető módon jártunk körülötte és lestük a kivánságát arcáról! De nemcsak a munkában, hanem az intézet bajaiban és gondjaiban is osztoztunk vele. És e téren valóságos héroszokká váltunk mellette. Három évi intézeti életem ideje alatt két izben volt járvány az intézetben: 1873-ban kolera és utána himlő. Ő kiadta a parancsot, hogy aki fél, az rögtön utazzék el! — Én bementem hozzá és megkérdeztem, hogy ő elutazik-e? Csodálkozva nézett rám: Hová gondol maga? Hát lehetségesnek tartja, hogy elhagyjam a betegeket?» Erre négyen elhatároztuk, hogy mellette maradunk és ápoljuk a betegeket. Az Isten őrködött fiatal életünk felett, hogy el nem pusztultunk a rettenetes ragályban.

Megható volt, ahogyan ő jövőnkről gondoskodott. Mi nem kértünk állást, nem is folyamodtunk senkihez; ha esténkint összeültünk ketten-hárman fecsegésre, ábrándképeket szőttünk eleget,

hogy milyenné tesszük majd iskolánkat, hogyan fogunk tanítani, hátha én te veled, vagy te veled kerülnék egy helyre, hogyan rendeznénk majd be közös lakásunkat — stb. — de hogy hol és merre lesz az? — Arra nem gondoltunk. — Midőn okleveleinket megszereztük és ütött a válás órája, Zirzen magához hivatott, szívéhez ölelt és azt mondta, hogy az az ő óhajtása, hogy mellette maradjak az intézetben segédtanítónőnek. Ezzel a boldog reménynyel bocsátott el a szülői házhoz pihenni. És midőn visszatértem, azon elhatározását közölte velem, hogy nekem mennem kell Ipolyságra, ahol az első állami polgári leányiskolát fogja a kormány felállitani és azt nekem kell szerveznem és igazgatását átvennem. Olyan remekül ecsetelte előttem a reám váró fontos missziót, hogy bár nagyon fájt a megváltozott terv, — de csakhamar bele nyugodtam. És új állásom fontosságának képzeletében és a tőle való távollét enyhitésére eleinte sűrűn irtam neki az árkusokra menő episztolákat. De alig múlt el a tanévnek fele, midőn egyszer, váratlanúl megjelent nálam; Stetina Ilona jött vele. Mekkora volt az örömöm az ő látogatása felett. De csakhamar kitűnt, hogy komolyabb célja is van. Mint hivatalos nagy titkot közölte velem, hogy Győrött egy elemi tanitónőképzőintézetet fog Trefort miniszter felállitani és annak szervezésével és igazgatásával engem óhajt megbízni! Megijedtem a feladat nagyságától. «Ezért jöttem személyesen magához — mondá — hogy bátoritsam». — Mekkora nagy lélek rejlik e gyengédség mögött. És olyan meggyőződéssel fejezte ki hitét és bizalmát irántam, hogy én bátorságot merítettem belőle az új állás elfoglalására.

És igy állott ő mellettem életem minden fordulatánál. És ha az évtizedek lefolyása alatt gyérült is az összeköttetés közöttünk, de soha meg nem szakadt; bizalma irántam nem csökkent és az én ragaszkodásom csak fokozódott. Hogy ez igy volt, bizonyitja az, hogy ide állitott a maga helyére, midőn az intézettől megvált; én pedig hálás szeretetem mélységét abból a fájdalomból mérem, melyet ravatala mellett éreztem!

Áldott, áldott legyen emléke!!

Budapest. *Lázárné Kasztner Janka.*

EMLÉKEZÉS ZIRZEN JANKÁRA.

Együtt voltunk többen régiek, régiekről beszélgetve. Nagyon is bele mélyedtünk a mult emlékeibe s a társalgás fonala kezdett szakadozni. Most kiejti valaki e nevet: *Zirzen Janka*. Mily hatás! A hanyagul hátradőlt alakok kiegyenesednek, a szemek tüze föllángol, minden ajk beszédre nyílik s újra megindul — vajjon hányadszor? — a vita arról, miben rejlik e nő páratlan hatásának titka?

Kimeríthetetlen téma azoknak, akik közel álltak hozzá! Újra megkisértjük, ép oly érdeklődéssel, mintha most akarnánk először e föladatot megoldani, hogy egy-egy jellemző vonással hozzájáruljunk vonzó alakjának megfestéséhez s kétségbecsünk, ha e vonások ellentmondók. Mert ő nagyon szigorú tudott lenni, s páratlanul jó; kevesen dicsekedhetnek az övéhez hasonló befolyással fölfelé, s kevesen mérkőzhetnek vele szerénységben, egyszerűségben; bőkezű volt, mintha kincsek állanának rendelkezésére, s szegényen halt meg, akár egy falusi tanitónő; műveltsége inkább általános, széleskörű olvasottságon alapuló, munkatársaiban pedig nagyrabecsülte a szakképzettséget.

Hogyan rajzoljuk meg ilyen, látszólag nem harmonikus vonásokkal az ő kedves képét, amellyel minket társaságban elbájolt; lelkesítő komoly alakját a tanácskozó teremben, rábeszélő képességét a bizalmas érintkezésben, emberszerető lelkét minden bajunkban. Mert abban mindnyájan megegyezünk, hogy nincs köztünk egy se, aki életének egy-egy válságos fordulatánál anyai jóságát, vagy hivatásának gyakorlásában buzdító ösztönzését ne érezte volna.

S nem tudván megválni témánktól, megint csak elölről kezdtük.

Legjobban szerettem őt — szólt az egyik — a fehér asztalnál. Mindig ő volt fiatalok közt a legfiatalabb, vidámak közt a legvidámabb. Minden ifjú bohóság pártolója, nyoma se volt benne

annak a folyton nevelni s imponálni akarásnak, amellyel az idősebb generáció az ifjabbat oly gyakran elidegeníti magától. Mily kedves jóság sugárzott ilyenkor a szeméből! Szép kört gyűjtött maga köré, mert élénk lelke szükségét érezte a szellemi érintkezésnek. De a komoly ügyeket is a társas összejövetel fesztelen formájában szerette tárgyalni s fontosabb kérdések többnyire csak akkor kerültek a konferencia elé, amikor már könnyedébb külső formalitások közt igen beható, széles mederben folyó vita után a leszűrődés stádiumába mentek át. Így megtudta azoknak véleményét is, akik az ülés ünnepélyesebb légkörében tartózkodók voltak. De sok tantervrevizió és egyéb reformkérdés nyert ily módon megoldást, s nem az ügy kárára!

Én meg — szól a másik — ha visszatekintek a mellette átélt évekre, nem győzöm bámulni igazgatói ügyességét és tapintatosságát. Nyoma se volt benne a gőgnek. Bizalmat osztott, s ennélfogva bizalmat keltett. Szivesen fordult tanácsért a testület tagjaihoz, akiket mindig csak munkatársaknak tekintett, s így megosztván velünk hivatalos gondjait, több szállal fűzött minket az intézethez. Nem voltunk csupán egy-egy tudományszak képviselői, hanem szemünk előtt lebegett a résznek viszonya az egészhez. Igen sokat dolgoztunk igazgatása alatt s nagy örömmel. Mi is volt a kötelességünk? Az intézet érdekében annyit dolgozni, amennyit bírunk, s azon a téren, ahol tehetségünk legjobban érvényesül. Hiába volt diplománk ebből vagy abból a tárgyból; ha egyéb tudás vagy ügyesség lappangott bennünk, Zirzen Janka kicsalta belőlünk s gyümölcsöztette az ügy javára. Egyáltalán a diploma nem keltett benne túlságos nagy respektust. Amit ő munkatársaiban és tanítványaiban legtöbbre becsült, arra nincsen rovat a diplomában. Hogy az intézet idővel oly nagy mértékben kibővült, minek következtében a testület tagjai szükségképen jelentékenyen szaporodtak, a családias együttműködés természetesen sokat veszített belső erejétől. Bár javulnának Magyarország pénzügyei, hogy ne lennénk kénytelenek intézetek összekapcsolásával igazgatónőink vállát roskadásig megrakni adminisztratív teendőkkel, hogy maradna több idejük a családias

összetartás és szeretet ápolására, mint volt Zirzen Jankának, különösen igazgatása első éveiben.

Elégedetlen taglejtéssel vette most át a szót kis társaságunknak harmadik tagja. Amit eddig megdicsőült halottunkról mondtatok — így szólt — az mind igen kedves, nekünk különösen felejthetetlen benyomásunk, de nem fejti meg igazi nagyságának titkát. Hiszen vannak most tudományosabban képzett igazgatónőink s köztük igen jeles adminisztrativ tehetségek. Zirzen Janka megérdemelt hírnevét főkép tanítványaihoz való páratlan viszonyának köszöni. A még szárnyai alatt levőket is nagy szeretettel gondozta; de a melegebb érdeklődés mégis azoknak jutott, akik már kiléptek az életbe. Amazokért még nem kellett aggódni, folyton szemei előtt voltak. Az édes anya is azt a gyermekét félti legjobban, akit az imént bocsátott szárnyra, így Zirzen Janka is különösen ama tanítványait kisérte legszeretőbb figyelmével, akik már elfoglalták helyüket a népnevelés mezején. Vajjon boldogulnak-e? Milyen viszonyok közé kerültek? Merném állítani, hogy minden tanítványára emlékezett, aki huszonhét évi működése alatt intézetében nyerte kiképzését. Tény, hogy nagy részével levelezett. Megkivánta, hogy meglátogassák s ilyenkor kitörő örömmel fogadta őket. Számot kellett adniok életükről, működésükről. Vigasztalta a csüggedőket, újra fölvillanyozta a lankadókat. Szivesen közbenjárt bajos ügyeikben. Nincs tanítványai közt egy se, aki szeretetének emléke nélkül hagyta volna el az intézetet s tudta mindegyik, hogy életének bármely küzdelmében teljes bizalommal fordulhat volt igazgatójához, anyai barátnőjéhez támogatásért. Törekvéseit nagyban elősegitette kitünő bánásmódja az emberekkel. Az egyikben fölismerte az idealistát: tehát apellált idealismusára; a másik inkább hajlott a realismus felé: kielégitette reális hajlamait; a harmadik a lelkiismeret fanatikusa: rá rakta a lelkiismeret bilincseit; a negyedikben hiúság lappangott, mily ügyesen forgatta ezt a tőkét is! S ebben a virtuóz játékában az emberi lelkek húrjain az ő önzetlen magasabb célja hozta létre a harmóniát. S ez a magasabb célja a magyar nőnevelés. Honnét merítette Zirzen Janka a szeretetnek ezt a fő forrását, az

ösztönzésnek ezt a kifogyhatatlan erejét, amellyel tanítványai révén lassanként az egész országra kiterjesztette értékes befolyását?

Kis gyülekezetünknek negyedik tagja ilyformán kisérelte meg a feleletet e sokszor hangoztatott kérdésre: Gondolom azért nem tudjuk őt úgy elemezni, hogy ne csak szivünkkel, de eszünkkel is megértsük hatásának titkát, mert a mai kor fegyverei közt keressük a kulcsot az ő varázsszerű egyéniségéhez. Pedig itt nem találjuk. Nagy szivét a Gondviselés bőkezűségének köszöni, táplálékot nyert e szív kedvező körülmények találkozásában. Kossuth és Deák sírjának közelében alussza a mi drága Janka nénink örök álmát, s e hely megilleti őt, mert ő is letéteményese annak a dicső kornak. Átélte szabadságharcunk szédítően lelkesítő eseményeit, ezek növesztették lelke szárnyait, s mikor az országra borult gyász napjai elmultak, mikor egy szebb jövő hajnalhasadása a legjobb erőket tettre hivta, a sors oly szép föladatot bizott rá, amelynél szebbre az alkotmányos idő helyreálltával magyar nő alig vágyhatott: Azzal az ihlettel fogott munkájához, amelyet a szent idők emléke lelkében ébren tartott. Át volt hatva attól a hittől, hogy fontos missziót kell teljesítenie, s erős lelkével, hatalmas egyéniségével tanítványai lelkében is meggyujtotta e hitnek fáklyáját s a Zirzen-tanítvány, került bár az ország legkisebb falujába, ott is át volt hatva attól a fanatikus meggyőződéstől, hogy hazája érdekében nagy missziót kell végeznie s Zirzen Janka szeme nagy várakozással rajta csügg.

Szürke időket élünk, az újabb generáció a hideg ész önző törvényei szerint rendezi be életét, míg abban az időben, mikor Zirzen Janka elfoglalta hivatalos állását, az emberek nemcsak eszükkel, hanem szivükkel is dolgoztak. A lezajlott nagy időknek egy kis renaissance-kora volt az, amikor a magyar tanítóvilág még Eötvös József báróhoz járt audienciára, az országházban Deák Ferencet hallotta, dunaparti sétájában Arany Jánossal találkozott. Mester és tanítvány nagy benyomások alatt állva könnyen megértették egymást.

A magyarok Istene áldja meg Zirzen Jankát haló porában!

Budapest. *Szarvas Gáborné.*

HÁLÁS EMLÉKEZÉS ZIRZEN JANKÁRA.

A polgári képzőtanfolyam elvégzése után, kezemben a polgári iskolákra szóló oklevéllel, fáradozásaim rettegett jutalmával, rég nem élvezett édes pihenés napjai várakoztak rám csanaki kedves nyaralónkban. A célul kitüzött munka teljesítésének boldog tudatában, a testi és lelki pihenés gondolata és érzése foglalta el kizárólagosan korlátlan uralmát lelkemen, elüzve onnan minden más gondolatot, mi szivemet egyébkor megdobogtatta. Még csak az a gond sem háborgathatott, hogy a pihenés befejeztével, lesz-e számomra szép hazánk területén valamely iskola, hol tanulmányaimat értékesíthetem; mert hiszen az, a mi történt, a mit az örök nyugalom helyére elköltözött nagy mesterem emlékezetére, iránta soha ki nem haló háladatosságom szerény jeléül elmondandó vagyok, julius 17-én történt, tehát a szünidő elején, a mikor aggodalomra még ok nem lehetett.

Édes anyám, testvéreim és két szeretett nagynéném, pihenésem hű osztályosai társaságában, a nagy diófa árnyékában szivtam az üdítő reggeli levegőt, midőn megjelent a jól ismert és mindig nagyon szivesen fogadott falusi postás és levelet hozott számomra. Egy pillantás a tiszteletet gerjesztő, drága irásra és önkénytelenül is a nagy költő szavaival kiáltottam fel magamban: «Óh! áldott, óh! áldott a keze irása!» Itt fekszik előttem, míg e sorokat irom; áhitatos és kegyeletes emlékezéssel nyugtatom a megsárgult és már szivem ereklyéjévé lett papiron tekintetemet. A levél tartalma, — legyen nekem megbocsátva, hogy gondosan őrzött emlékeim kincstárából a nyilvánosságra hozom, — szóról-szóra a következő:

Kedves Jolánom!

Értesítem sietve, hogy ki van kegyed nevezve *egy felsővidéki állami felső leányiskolához.*

Ezt még csak kéz alatt tudatták velem, tett ajánlatomra. A mint kinevezését kezeimhez kapom, el fogom küldeni.

Kedves anyjának és Székácsné ő nagyságának adja át tiszteletemet. Kegyedet csókolva vagyok szeretettel Zirzen Janka.

Nem is tudnám hiven jellemezni azt a meghatott lelki állapotot, melyet az irójáról értékes, nagybecsü levél és annak tartalma házunk népében előidézett. A legellentétesebb érzelmek: öröm és fájdalom, bátorság és csüggedés, izgatottság, majd nyugalom, kétely és remény; az elért cél láttára önérzetes büszkeség rezegtették meg az érzelmek hurjait szivünkben és pillanatokig könnyes szemekkel némán lestük le egymás arcáról a gondolatokat. Majd kézről-kézre járt a levél; hol egyikünk, hol másikunk akart még egyszer meggyőződni az irottak valóságáról. S míg az önálló pálya küszöbén álló leány jövője különböző képekben vonult el anya, testvér, nagynéne lelki szemei előtt: jó lesz-e felcserélni az otthont az idegennel; a szeretettel választott hivatás idealizmusa nem dől-e majd romba a gyakorlat realitásában? minden érzelemnél erősebb volt mindnyájunk lelkében a legőszintébb hála a levél irója, a tanitvány jövőjéről hü szeretettel gondoskodó mester iránt.

Eljutottam tehát a célhoz! Van állásom! és ezt a hasonlíthatatlan nagy örömhirt, értékében megsokszorozva, szeretetével mintegy megaranyozva, az én áldott lelkü igazgatónőm maga közli velem.

Kedélyünk némi lecsillapulása után kezdtük az örömhirt reális oldaláról is tárgyalgatni és igy mindig sürübben megállapodtunk a levél első bekezdésében aláhuzott ezen szavaknál: «Felsővidéki állami felső leányiskolához.» De hát hova is vagyok tulajdonképen kinevezve? Miért nem nevezte meg igazgatónőm a helységet? Hiába találgattam; hiába kalandozott gondolatom Felsőmagyarország történelmileg legnevezetesebb városainál, mint

pl. Kassa, Trencsén, Eperjes, melyek egyikébe eljutni vágytam volna, bizonyosságra csak nem jutottam.

Megtudtam nemsokára. Megláttam abban a néhány alá-huzott szóban Zirzen Janka határozott jellemének egyik legszebb diszítő vonását, a jó nevelő legértékesebb tulajdonságát, a szeretettel együtt járó gyengédséget; ez esetben azt a jóakaró szándékot, hogy a közölt hirnek először édesebb cseppjeit izleltesse meg velem s a mi benne keserű, maradjon későbbre. Kinevezésem t. i. *Turócszentmártonba szólt*, a magyarokat gyülölő pánszlávok metropolisába; abba a városkába, hol, mint azt annyiszor tapasztalhattam, sajgó fájdalom boruja lepi el a magyar faj jólétéért rajongó kis magyar alföld lakóját, látva a magyar nemzeti eszmét lábbal taposó fanatikusok bünös izgatásait.

Tudta ezt Zirzen Janka! Csoda-e, ha nem lehetett biztos abban, hogy nem a könnyen felléphető honvágy érzelme lesz-e nálam erősebb a hivatás szereteténél? S bár, mint tőle később megtudtam, bizott szándékom határozottságában, mégis elhallgatta előttem Turócszentmártont, hogy a hirhedt város nevével meg ne félemlítsen, hogy először tisztán örülnöm engedjen s az első örömtől megerősödve ébresszen fel a rosszabb valóra is; hogy nem Kassa, Trencsén vagy Eperjes, hanem csak *Turócszentmárton* működésem első szinhelye. És milyen bölcsen, milyen helyes pedagógiai tapintattal járt el velem szemben első állomásomra való kineveztetésemről értesitvén. Mennyire fokozta ambiciómat, szilárditotta akaratomat, sarkalta igyekezetemet ez a gyengéd kis fogás! Nem fogok félni; szembe szállok az akadályokkal! Küzdök, ha kell, kitartóan!

Hányszor küldtem neki hálás köszönetet abból az elhallgatott felsővidéki kis felső leányiskolából, a hegykoszoruval övezett szép Turóc vármegye kis székhelyéből! Mert alig kezdtem meg működésemet, úgy éreztem, hogy hivatásom betöltésére, ideális vágyaim megvalósitására sehol oly alkalmas talajra nem találtam volna, mint ott, kis tót és német leányaim körében. Annyira beleéltem magamat nem kis küzdelemmel járó nemzeti misszióm világába, hogy szinte megbocsátható elbizakodottsággal azt kép-

zeltem, ezen üdvös feladat megoldására egyedül én voltam a sorstól nemeslelkű igazgatónőm közvetítése folytán kiszemelve; hogy kivülem az én kis tótjaimat senki olyan jól magyarosítani nem tudta volna, mint épen én, hogy az én igazgatónőm az ő páratlan emberismereténél fogva méltán szemelt ki engemet erre a nagyobb felelősséggel járó állásra.

A magyar nemzeti eszmét terjesztő állami leányiskola ellenségeinek alacsony fondorkodásai, hogy pl. iskolánk cimtábláját mindjárt a tanítás kezdetén sárral dobálták meg, majd pedig a Turóc folyó gyorsan hömpölygő hullámaiból kellett azt kimentenünk; hogy a kis tót lányoknak a magyar nyelvben tett haladása fölött, fülem hallatára, megbotránkozással jegyezték meg: «Hova leszünk! már az utcán is magyarul beszélnek a mártoni lányok!» mind nem lankasztották munkaerőmet; sőt arról győztek meg, hogy a munka igazi értékét a küzdelem adja meg és majd hogy túl nem becsültem működésemet, olyan kartársaimra gondolva, kik magyar leányoknak tanítják, minden küzdelem és nehézség nélkül a magyar nyelvet.

Nem sértette önérzetemet a vizsgálati elnöknek első évi vizsgálatom alkalmával észlelt gyanakodása sem, ki a magyarok történetéből adott feleleteket betanítottaknak vélte, mert a gyanakodásban magam részére dicséretet láttam és büszkeségtől dobogó szivvel nyujtottam oda a végzett tananyagból összeállított tételeimet, hogy a feleletre növendékeimet tetszése szerint szólítsa fel.

De mindennél jobban megédesítette küzdelmemet az a boldogító öntudat, hogy annak szándékát, kitől az állást nyertem, megértettem és hogy talán gyenge erőmmel is sikerült egyik legszebb életeszméjének, az életrevalóságnak szolgálatába lépnem és így elkerülnöm azon nem irigyelt egyének csoportját, kiket lelkes felháborodással az «*élhetetlenség*» kemény vádjával sujtott.

Első állásom emlékeinek felidézésénél, érzem, neki tartozom első sorban kegyelettel és hálás megemlékezéssel; mert ott szerzett tapasztalataimnak nem veszett nyoma részemre, midőn

három évi működésem után búcsut kellett mondanom a felsővidéki felsőleányiskolából már második évben polgári leányiskolává fejlődött, szeretett intézetnek. Ezen felejthetetlen emlékek hatása lett irányadóvá működésem későbbi éveire is; midőn sorsom szülővárosomban szemelte ki hivatásom mindig bővebb körét. Az első benyomások a legigazabbak; életünkre legelhatározóbbak! Talán senkire sem vonatkozhatik ez az állitás hivebben, mint a tanitónőre.

Zirzen Janka anyai gondoskodásából élvezhettem én is az első benyomások hatásának megbecsülhetetlen előnyeit tanitónői életemben. Neki áldozom igaz köszönettel, a miért a legjobb alkalmat nyujtotta nekem, a pályáját kezdő tanitónőnek, a küzdelmes munkát megszeretnem, meggyőződnöm arról, hogy a tanintézetekben szerzett legékesebb ismeret és tudomány csak az élet változatos iskolájában kibővitett tapasztalatokkal, észleletekkel válik igazán értékessé, egyénivé és eredményesen felhasználhatóvá. Neki köszönöm azt, hogy megtanitott nemcsak tanulni, de a tanultakkal élni tudni!

Az ő szellemének számolok be e pillanatban arról is, hogy hivatásom lépcsőjén feljebb haladtomban, oly intézet vezetésére juthattam el, melyben az ő életfilozófiája annyira követésre méltó elveinek egyik legelső tanitványa volt a szó legteljesebb, legmagasztosabb értelmében megtestesitője; a kit oly lelki gyönyörűséggel vallok a tanitás és nevelés terén első oktatómnak, vezetőmnek, tanácsadómnak, jóltevőmnek, a kinek hervadhatatlan érdemekkel jelölt nyomdokain haladhatok és példáját követhetem.

Zirzen Janka érdemeit annyi hű és szerető növendéke közül azok sem dicsőithetik szóval méltóképen, kik hozzá legközelebb állottak, kik nagy lelkébe legkönnyebben beletekinthettek. Hogyne esnék azért ki az én kezemből tehetetlenül a toll, ha összes szivemben rejtegetett emlékeimet is papirra akarnám tenni, iránta megtartott mély tiszteletem és hódoló elismerésem jeléül!

Az ő lényének méltó megörökitésére nem szavak, hanem tettek illenek; ki maga volt az élő cselekedet; ki többet tett, mint hirdette volna, ki többet alkotott, mint tervezett. Előttünk

a jövő! Vegyük ki megdicsőült mesterünk ellankadt kezéből a munkát és folytassuk azt az ő szellemében, haladva a korszellemmel, minél jobban megközelítve a női eszmény megvalósításának szent célját.

Legyen nehéz munkánkban segítségünkre Zirzen Janka örökké áldott, jóságos szelleme!

Győr. *Karsay Jolán.*

A SZERETET HATÁSA A NEVELÉSBEN ÉS ZIRZEN JANKA.

Az embervilág nagy tengeréből az utóbbi két ezredév alatt azok az országok emelkedtek ki a középmértéken fölül hatalomban és műveltségben, a melyeknek fejlődésére hatással volt az emberszeretet hirdető keresztény vallás. És ez országok műveltségi eredményeit fogadják el manapság még azok a nem keresztény államok is, amelyek a művelődés útjára térve a hatalomban emelkedni akarnak.

Amint emelőleg hat nagyban, épúgy hat emelőleg az emberi élet kisebb köreiben is az emberszeretet ereje. A közélet munkaterein rendszerint csak azok az egyének emelkednek ki a munkások tömegéből s csak azok hagyhatnak maguk után maradandó s a későbbi nemzedékek előtt is áldott emlékü nyomokat, akiknek szivében a közönségesnél nagyobb mértékben van meg és müvelődik a szeretet.

Ezen az alapon emelkedett ki a magyar nőnevelésügy munkásai közül *Zirzen Janka*, kinek friss sirhalmára csak e napokban hulltak könnyeink. Az önzetlen keresztényi szeretet tette őt naggyá a maga kis körében. Szerette az ügyet, amelynek munkása volt és szerette az embereket, kikért munkálni volt feladata.

Neki a hivatal nem volt mellékes, sőt nem is volt hivatala mellett semmi mellékcélja. Ügyszeretete sugallta neki, hogy az ő állása oly fontos, mely egész embert kíván. A hiúság, a hatalom- és birtokvágy nem irányozták egy lépését sem és egy hajszálnyira sem távolították el fő irányától. Az ő útja a magyar nőnevelés magaslata felé tartott. Nem is szerzett s nem hagyott hátra földi vagyont, de szellemi kincseket igen, melyek az ő ha-

tása alatt növendékeinek a lelkében halmozódtak fel s amelyek a szellem ható erejénél fogva a későbbi nemzedékekre is átöröklődnek.

Igen, mert forrón szerette nemcsak hivatalát, hanem (bár e kettőt a nevelés munkájában talán el sem lehet választani) szerette a reábízott növendéksereget is s annak minden tagját egyenként. Fő bizonyítéka ennek az, hogy növendékei, ha fegyelem gyakorlásáról volt szó, nem büntetésétől féltek, — hisz nagyon ritkán is büntetett, — hanem attól, hogy elvesztik «Janka nénijöknek» a szeretetét. Követendő példája a fegyelemtartásnak! Oly erős volt hite a férfiaké mellett a nőknek szellemi munkára képességében s erkölcsi erejében, hogy e hite valódi optimistává tette növendékeivel szemben. Bár az emberismeret is egyik kiváló ereje volt lelkének, mégis néha ez optimizmusával többet látott egyik-másik növendékében, mint tanáraik. Vagy tán azért volt ez, mert ő, mint anyjok helyettese, több oldalról figyelhette meg növendékeit s nemcsak tudásukat, hanem a nevelői pályára való rátermettséget is latba vetette?

Egyenként ismerte minden növendékét, kiknek száma pedig egyszer-egyszer (a tanítónőképzőben és a nevelőintézetben összevéve) kétszázötven-háromszázra is felment. Nála nem üres szó volt az a pedagógiai kívánalom, hogy a nevelő a tömeges nevelésben is *egyénileg* bánjék növendékeivel. Ismerni igyekezett minden egyes növendékének nemcsak jellemét, hanem családi körülményeit, búját-baját is. S ott, ahol kellett s ahol hatalmában volt, segített a bajukon. En is ismertem nem egy szegény tanuló leányt, akit felruházott, bár ő ezzel a maga részéről sohasem dicsekedett. S akiben a közönségesnél nagyobb képességet fedezett föl, azt az ügy érdekében is, előkelőbb helyre, kitünőbb állásra juttatta.

Családi gondok, bajok nem zavarták az ő egyedüli munkakörében, a reábízott növendéksereg nevelésében, gondozásában. De a legtöbbször mégis egy kis szükebb családias körrel is körülvette magát, hogy ebben élessze s a magános otthonban rideggé lenni ne engedje szive melegét. Egy-egy kedvelt növendé-

két, vagy volt növendékét, ki már oldalán tanítónővé lett, — vette magához, s mikor ezek anyai szárnya alól kikerülve családanyákká lettek, mily boldog volt, ha az apró gyermekeket maga köré gyűjthette, megvendégelte, megajándékozta. Mikor nyugalomba vonulva megvált hivatalától, nem kereste a magános élet nyugalmát és némely idős ember szemében talán kényelmesebbnek látszó voltát; hanem emberszerető meleg szive többre becsülte ennél a családban élés zaját és baját. Egyik volt növendékének, kit mintegy fogadott leányaként szeretett, a családjába vonult vissza s ott élte le boldog «nagymamaként» — mert így szólították a kis gyermekek — életének utolsó éveit. Szerető szive ösztönszerűleg vitte az ily kedves zajos-bajos életbe, mert a szeretet volt az ő éltető eleme.

*

A hivatás- és emberszeretet az az egyesült kettős erő, mely a lélek egyéb jeles tulajdonságaitól támogatva, a Zirzen Janka működését eredményessé, az ő nevelői egyéniségét példaszerűvé s emlékét áldottá tette.

Ha az ő példája a magyar nőnevelés jelen és későbbi munkásainak lelkében ható erővé lesz és buzgó működésre szolgál ösztönzőül: akkor a magyar nőnevelés ügye s ezáltal a magyar társadalom műveltsége mindig fölebb-fölebb fog haladni, előre a tökéletesedés pályáján. Adja Isten, hogy úgy legyen!

Budapest. *Komáromy Lajos.*

ZIRZEN JANKÁRÓL.

Nyolc évvel ezelőtt beszéltem vele utoljára, amikor a képző-intézettől és egymástól elbucsúztunk. A sors úgy akarta, hogy azóta nem is láttam. Képe tehát egészen annak a húsz évnek tükrében áll előttem, amelyet igazgatása alatt, vele együttműködve *az ő intézetében* töltöttem. Az ő intézetében! Mert ez a mi első lélámi tanítóképző-intézetünk igazán az ő intézete volt. Ő teremtette meg, csekély kezdetből ő fejlesztette ki nagyra, s ő tette virágzóvá és az egész országnak gyümölcsözővé. A közhála és elismerés önkéntes megnyilatkozása még életében el is nevezte *Zirzen-intézetnek.*

Emlékeim tükre olyan úri nő képét mutatja, amelyen a régi magyar matrónáknak, a mi hagyományos nagyasszonyainknak minden erkölcsi ékességei tökéletes harmóniában egyesülnek. Megjelenésében természetes és egyszerű, viselkedésében komoly és méltóságos, akaratában elszánt és állhatatos, jóságos szeretetében kifogyhatatlan. A család meghitt köre az ő világa; de ha a sors úgy fordul, feje és ura is tud lenni ennek az ő világának, amelyet fentart, megvéd, nagyra nevel, s a női gyengédséggel a férfi erejét egyesíti. Ilyen feje volt Zirzen Janka az ő intézetének, amelyet *családjává* avatott.

Itt az ő akarata uralkodott, az ő tekintélye tartott rendet, az ő gondossága őrködött, az ő szeretete egyenlítette ki az ellentéteket s foglalta szoros egységbe ennek a családi körnek mindegyik tagját. Csodálatos volt az ő hatalmas egyéniségének szuggesztiv ereje, amellyel lelke nemes tartalmát környezetében mindenkire kiárasztotta. Az ő nemes idealizmusa, buzgó hivatásszeretete, tiszta hazafisága élt bennünk is, tanárokban, tanítónők-

ben és tanítványokban egyaránt. Mindennapi munkánk végzésében soha eszünkbe sem jutott, hogy hivatalos kötelességeknek sokszor nyomasztó terhét hordjuk; csak azt érezzük, hogy hivatást teljesítünk és ez fölemelt. Olyan mindeneket átható és éltető közszellemet és közérzést teremtett ekképen a legcsekélyebb erőszakolás és ellenkezés nélkül, aminek párját, hasonló körben, sehol másutt nem találtam. Nem volt közlékeny és bizalmaskodó, kerülte a fölösleges szót s idegenkedett az elméleti fejtegetésektől és a velük sokszor együttjáró tudákosságtól. Példájával és tetteivel hatott. Ezeknek erejével törekedett legfőbb célja felé: hogy olyan tanítónőket neveljen a hazának, akikben az ő lelke él. A tehetséget Isten adja, s az egymást váltogató nemzedékeken át Zirzen Janka sok száz tanítványa közül az egyik kisebb, a másik nagyobb mértékben közelítette meg élő ideálját; de nem volt egy sem, akit az ő egyénisége meg nem ihletett, s aki késő években is elragadtatással ne emlékezett volna azokra az évekre, amikor Zirzen Janka családjának volt tagja, amelytől elszakadni nem is birt sohasem. Ilyen mély, ilyen tartós, ilyen magasztos nevelő hatásra nem tudok más példát. Hogy Zirzen Janka egy emberéleten át tanított is, igazgatott is: ki emlegeti? A nagy pedagogusok és adminisztrátorok babérai nem ékesítik; nem is törekedett utánuk. Céljai és érdemei magasabbra helyezik. A hálás nemzet *a legnagyobb magyar nevelőt* tiszteli benne; ez az ő igazi dicsősége ez halhatatlansága.

Budapest. *Sebestyén Gyula.*

HULLÓ LEVELEK ZIRZEN JANKA KOPORSÓJÁRA.*

Mélyen megrendülve értesülök Zirzen Janka, az állami polgári tanítónőképző intézet és a vele kapcsolatos felsőbb leányiskola volt érdemes igazgatónőjének gyászos elhunytáról.

Megilletődve száll lelkem az intézet alapvető munkásának, oly hosszú időn át fáradhatatlan vezetőjének, annyi nemzedék nevelőjének, a magyar nemzeti nőnevelés úttörőjének és lelkes harcosának, a tanügy országos nevű bajnokának ravatalához, s kegyeletes megemlékezéssel adózik az elhúnyt nagy érdemeinek. *Berzeviczy Albert.*

*

Hosszú időn át működött a tanügyi pálya egyik fontos ágazatában, a nőnevelés terén és hogy mekkora és mily eredménnyel, arra a legtalálóbb válasz, hogy a mai nőnevelés ügye és mai színvonala az ő nevével egybeforrott.

Kegyelettel hajlok meg Előtte főleg most, midőn földi pályáját immár megfutotta, azzal a kegyelettel, amellyel adósa Neki mindenki, aki működéséről s a munka dicsőségével sikeres élete lefolyásáról tudomással bír. Sokáig s nem hiába élt s ez teszi könnyűvé e kiváló magyar nőnek csendes pihenését. *Molnár Viktor.*

*

Nagyratörő lelkének szűk volt a családban élő nevelőnő korlátolt tevékenysége. Szuggesztiv erőtől duzzadó, alkotni, teremteni vágyó szellemének nagyobb tér: egy ország kellett.

Nemcsak kis körben ható, leendő családanyákat dédelgetni: de önzetlen, áldozatkész, céltudatos, generációkat nevelő *tanítónőket* adni nemzetének, a magyar kultura apostolává avatni a nőt, — ez a feladat felelt meg az ő nagy egyéniségének.

Annak a törzsnek levelei, melyek sírjára hullnak — *hervadhatatlanok.* *Benczur Gyuláné.*

*

Mély meghatottsággal értesültem Zirzen Janka elhúnytáról, azon hölgyéről, ki Magyarországon a nőnevelés ügyének magasabb szín-

* Az alábbi emléksorokat részint Bernáth Bélánéhoz, részint az Erzsébet Nőiskolához és a «Nemzeti Nőnevelés»-hez küldött részvétnyilatkozatokból vettük. *Szerk.*

vonalra emelésében oly magasztos apostoli missziót teljesített, ki e téren oly elsőrangú tényező volt, hogy ebbeli fáradozásainak és sikereinek mértékét talán csak az utókor fogja méltóképen kimutatni. Nekem is *személyes* nagy veszteségem van az Ő elhúnytában, mert mindvégig dicsekedhettem az ő barátságával. A mi hivatalos pályafutásunk sok tekintetben párhuzamos volt és nem egyszer vállvetve, kettesben kellett küzdenünk rokon intézeteink érdekeinek megvédéseért, kivívásáért. Áldott legyen emléke! *Gyertyánffy István.*

*

E sorok írója azon boldog halandók közé tartozik, kik érezték a jó Janka néni szivének termékenyítő melegét, kik hivatásszeretetüket, kötelességtudásukat, egészséges gondolkozásukat, idealizmusukat, az ő nevelői, az ő valóban édes anyai szeretetéből merítették. Csak két évig voltam Zirzen Janka növendéke, de ez a rövid idő elegendő volt arra, hogy lelkemet az övéhez forrassza, hogy ő legyen sorsom intézője azon a pályán, melyen rajongással csüggök.

Janka néni volt az, ki az ő kis Kraxelhuberét (e néven szólított, születéshelyemre való tekintetből) a Magyar Gazdasszonyok Árvaházába a polgári iskolai tanítónői állásra ajánlta; ő volt az, ki párizsi tartózkodásom második évében állami ösztöndíjhoz juttatott, hogy néhány hónapra a kenyérszerzés gondjaitól megszabadulva, csak tanulmányaimnak élhessek; s ismét csak neki köszönhettem, hogy boldogult Trefort 1883-ban külföldről visszahívott, hogy a Pozsonyban ekkor szervezett felsőbb leányiskola internátusának igazgatását rám bízza. Hogy Zirzen Janka mennyire szívén viselte édes hazánk nőnevelését, mutatja az is, hogy nemcsak készséggel és örömmel támogatta volt tanítványait tanáccsal és tettel, hanem el is várta tőlük, hogy működésükről, sikereikkel időnként beszámoljanak.

1881-ben árvaházi állásomról lemondtam s Párizsba készültem; utóbbi tervemet második édes anyám nem fogadta szívesen, mert másként kivánt velem diszponálni. Féltem, hogy ezen elhatározásommal egyetlen jótevőm nehezteléséét vonom magamra, mindazonáltal időnként hűségesen referáltam párizsi foglalkozásaimról s további terveimről. Leveleimre nem kaptam választ, de az 1882. év nyarán a jó Janka néni arról értesített, hogy Párizsba jön s látni óhajt. Örömöm leirhatatlan volt. Zokogva borultam drága jó mesterem keblére. A páratlan szép és kifejező szemek egy pillanatra elhomályosodtak s meleg öleléséből kiéreztem, hogy még mindig szeret és sorsom iránt érdeklődik. Akkor tudattam vele szándékomat, hogy a következő tanévben nem maradok a marquisné házánál, hanem magánórákat fogok adni, hogy tanfolyamokra beiratkozhassam. Helyeselte tervemet s az említett ösztöndíj kieszközlésével ujabb hálára kötelezett.

Zirzen Janka párizsi tartózkodásának célja volt a Collège de Sévigné szervezetének tanulmányozása, s a vezetése alatt álló intézet részére alkalmas francia tanítónők szerződtetése. Abbeli eszméjének megvalósításán is fáradozott, hogy francia árvaházakból néhány serdülő leánykát magával hozzon s helyükbe magyar lánykákat küldjön. Ez utóbbiak ott megfelelő kiképeztetést szerezvén, hivatva lettek

volna édes hazánk főúri családjainál mint magyar érzelmű nyelvmesternők működni. Sajnos, hogy Zirzen Janka a francia hatóságokat tervének nem tudta megnyerni. Ez is egyik bizonyítéka e kiváló nő lángoló hazaszeretetének és páratlan ügybuzgalmának.

Emléke örökké élni fog!

Pozsony. *Wollmann Elma.*

*

Zirzen Janka beteg — Zirzen Janka meghalt! Mennyi bánatot okozott e rövid hír! Hány száz meg száz szem telt meg könnyekkel e pár szó olvasásánál. Nincsen hazánknak olyan távoleső helye, ahol viszhangot ne keltett volna e fájdalom, eme sóhaj — az elfojtott zokogás. Hiszen Zirzen Janka felejthetetlen mesterünk volt nekünk, akik a tanítás-nevelés művészetével foglalkozunk; szerető és szeretett nevelője sok száz derék anyának.

Egy hatalmas nábobról azt mondják, hogy keresztül utazva az országon, mindenütt csak saját kastélyaiba szállott meg. Janka néni túltehetett volna e nagy úron, a mennyiben őt nem hideg pompa, fizetett cselédség fogadta volna, hanem mindenütt tárt karokra, meleg otthonra talál «lányai» szerény vagy díszes, egyszerű vagy fényes hajlékaiban. Aki úgy mint Ő egy emberéleten át csak szeretetet vetett, nem csoda, hogy csakis a szeretet melegét aratta.

Ebben a tekintetben is ragyogó példaképe volt ő az igazi tanítónak. Az ideális felfogás, az a soha nem muló lelkesedés, amellyel pályáján csüggött, az a nemes önzetlenség, szerény igénytelenség, páratlan tetterő, amely őt jellemezte: Janka nénit oly bűvös magaslatra emelték, amelyre minden híve bámulattal, elragadtatással tekintett. Az Ő fényes példája bátorított, buzdított, serkentett; erőt adott a csüggedőnek, irányt mutatott a tévelygőnek, kitartásra biztatta a fenkölt eszmékért küzdőket.

Nem, nem halt meg Zirzen Janka, csak pihenni tért, mert eszméi élnek, emléke áldott, nevét a felejthetetlenség aranykönyve őrzi kitörölhetetlen betükkel a hálás utókor számára.

Kolozsvár. *Heinrich Józsa.*

*

Legtöbb hálával tartozom e földön apámnak, ki szeretni, — anyámnak, ki imádkozni — s Zirzen Jankának, ki dolgozni megtanított.

Zirzen Janka élete nem önmagáé, hanem a nemzeti közművelődésé, a magyar nőnevelésé volt. Nemes hivatásszeretettel, fáradhatlan kötelességérzettel, soha nem lankadó munkaszeretettel s előretörő lelkesedéssel volt évek hosszú során keresztül tanítványainak vezérlő csillaga. Nekem több volt! Nehéz küzdelmeink között legigazibb pártfogóm, második anyám. Hányszor hallgatta meg panaszomat, enyhítette fájdalmamat s törölte le könnyeimet! S ez a nagy, nemes szív, megszünt dobogni. De bár elhúnytál s elmentél közülünk visszajöhetlenül, neved és emléked örökké él! Frissen hantolt sirodat, benső kegyeletünk megszenteli s zarándok helyünkké avatja s ha majd öngyengeségem tudata sújt le s érzem, hogy a sok s nehéz feladathoz,

melyet a Gondviselés rám bízott, kevés az erőm, ha érzem, hogy csalódom e világon mindenben, ha az az erős hivatásszeretet, lelkemben élő munka és emberszeretet, melyet Te csepegtettél lelkembe, lankadni kezd, kimegyek a kerepesi temetőbe s azok a megszentelt hantok új erőt öntenek lelkembe, mert azt hirdetik nekem: «tudod mi az erő? — akarat, mely előbb vagy utóbb, de diadalt arat!»

Szepsi-Szent-György. *Pálmai Lenke.*

*

Otthonunk megalapításával Hártingnéval együtt első lakója voltam a háznak, melynek létrejöttén, fentartásán a megboldogult szintén oly odaadással fáradozott, hűségesen küzdve az eszme megvalósításán a kezdet nehézségeivel. Házunk oltalmas voltában áll, márványtábla hirdeti az ő nevét is. Ő porladni fog, de mindazok, kik ide meghúzódva otthont keresnek, tudva, nem tudva, az ő szive melegét fogják szívni a ház levegőjével. Mi is hálával, hervadhatatlan kegyeletes megemlékezéssel tartozunk szellemének. Ő, ki annyi ifjú lelket tudott magához karolni, megértette a kifáradtak és elcsigázottak vágyát és sietett ő is követ rakva kőre, falakat építeni, melyek között meghúzódhatunk a nehéz munka után. Áldás nevére.

Vidéky Apollon.

*

Midőn a közös földi végzet az önzetlen célokra áldozott nemes életnek kiszabta határát, örök nyugalmat adott a nőnevelés harcában zászlót emelő s a legnehezebb küzdés élén pihenést nem ismerő földi vándornak, a nagy Zirzen Jankának; e megindító sorsmozzanatban mélyen érzett gyásszal tekintünk az áldottszívű elköltözött után. Szerény szavam tolmácsolni óhajtja, hogy úgy alulirott, mint a Megboldogult által szerető gonddal felnevelt több gyermekem mindenkoron élő hódolattal és szeretettel fogja megőrizni az ő páratlan nagyságának emlékét.

Beck István.

*

A szenvedés a lélek próbája. A bánat, a gyötrődés óráiban merül el a szív önmagába s a fájdalom tüzében kiválik a lélek tartalma, érce s kiveti magából azt, a mi benne salak.

Ilyen pillanat volt az, midőn valóra vált a rettegett hír: meghalt mindnyájunk, a magyar tanítónők édes anyja, Zirzen Janka. Zokogva borultunk le s egyek voltunk, testvéreknek éreztük egymást bánatunkban. De szemünk harmatától öntözve üdén emelkedett fel lelkünk mélyéből annak legszebb virága: a hála.

Ifjúkori emlékeink egész serege újul fel. «Ő Nagysága» minden félreértést kizárva csak egy volt, ő, ki később mindnyájunkat «kedves leányom»-nak szólított s magát «szerető Janka néni»-nknek nevezte. Most is magam előtt látom akkor félelmetesen imponáló nyugodt tekintetét, mellyel a tanítónőképzőbe lépő félénk gyermek-leánykát fogadta. Ezt kiállani, vele szembe nézni nehéz dolog volt; de hiszen ő épen erőnket akarta próbára tenni. S mint változott e hideg pillantás gyöngéddé, ha vigasztalni, bátorítani kellett, vagy ha dicsért!

Ezt ugyan nem volt könnyű megérdemelni, de annál jobban esett, ha sikerült. S ha megismerte lelkünket, mint lett sorsunkat intéző gondos anyánkká! Nem nyugodott, míg tehetségünknek megfelelő munkakört nem talált, s még azután sem vette le rólunk jóságos kezét: ügyes-bajos dolgainkban mindig tanácsadónk, gyámolítónk volt.

S mily igénytelen maradt fényes állásában is. O, kit a nemzet nagyjai tiszteltek meg elismerésükkel, bizalmukkal, mindig szívesen beszélgetett el velünk, apró emberkékkel is. Egyszerű, nemes volt külseje is, mint egész lénye, lelke, a milyen csak a ritka nagy emberek tudnak lenni. Nem volt benne semmi lágy érzelgősség, ő a jót nem szóval, hanem tettekben gyakorolta.

Koporsója köré sereglett tanítványainak nagy száma. De gyászisteni tiszteletet tartottunk ez órában mi is, kiket körülményeink bilincsei a haza távoli vidékeire láncoltak: elővettük mindig szeretve őrzött leveleit s könnyezve olvasgatva azokat, mély fájdalmunkban is vigasztalásunk, hogy e nemes nagy lélek tanítványainak vallhatjuk magunkat. Emléke örök, példája feledhetetlen. Tőle tanuljuk, hogy a munka, a kötelesség teljesítése, embertársaink boldogítása a lelki béke, a nyugalom, elégedettség forrása. Áldás emlékére!

Szegfi Emma.

*

Magas korban ragadta el őt közülünk a halál, mély bánatunk azonban azt mondja, hogy mindamellett is korán! Elhúnyta által szegényebb lett a föld egy jó, egy nagy szívvel, melyben mindannyiunk öröme, bánata helyet talált.

Hazai nőnevelésünk terén szerzett halhatatlan érdemeit méltányolják, akik annak megítélésére a legilletékesebbek. Hálás szeretetünk és igaz bánatunk az ő jóságos szívét gyászolja, melyet ő köztünk, tanítványai között osztott szét.

Kiváló képességei legmagasabb fokú és legnagyobb nőnevelő intézeteink élére emelték. Ezen intézeteknek, különösen pedig, akik számára a családi kört alkották, az általa nevelt tanítónői nemzedéknek adta ő szívét, lelkét, szentelte egész életét.

Hányan vagyunk, akiken gyermekleány korunk óta rajta volt hol buzdító, hol figyelmeztető, de mindig jóakaratú tekintete! Milyen szerető érdeklődéssel kisérte az ifjú lélek fejlődését; mennyire rajta volt javunk, haladásunk előmozdításán! S mikor az intézet falait már rég elhagytuk, hozzá akkor is, mindig, mint hűséges, őszinte tanácsadónkhoz tértünk meg.

Egyszerű, szerény külseje alatt egészséges, tiszta életfelfogás, érzésben, eszmékben mily gazdag lélek lakott! Nemcsak tudást akart adni növendékeinek, de szigorú kötelességérzetet, szerénységet, a szép és jó iránti fogékonyságot, áldozatra készséget is akart lelkükbe oltani, s mindebben példával maga járt elől. Láttuk, hogy az élet és a társadalom hány sebét kötözgette fáradhatatlan kézzel. Itt egy szerencsétlen családi viszonyok miatt elhanyagolt, vagy árván maradt gyermeknél kellett az anyai gondozást pótolni; ott egy külföldről hozzánk szakadt leánykából magyar nőt nevelni; amott a betegeskedőt gyógyíttatni, támogatni, vagy egész családok sorsát intézni:

fáradhatatlan volt mindig a segítségben, kifogyhatatlan az emberszeretetben.

Életére visszaemlékezve, valóban mintha a jótékonyság könyvének lapjait forgatnók! A külső sikert, a kitüntetéseket nem kereste. Egyszerű, szerény maradt szokásaiban, életmódjában mindig; zajtalanul, csöndben haladt saját útján és míg csupa jótevésből, odaadó kötelességteljesítésből állott egész élete, érdemül ezt nem tudta be magának, hiszen neki ez volt hivatása, rendeltetése.

Ez a nemesen felfogott élethivatás tett bennünket gyermekeivé, akik most vezetőnket, második anyánkat siratjuk és áldjuk benne.

Szegfi Ilona.

*

Nem voltam ugyan tanítványa a szó iskolai értelmében, mert csak levizsgázni jártam be intézetébe, de szeretetéből, lelke gazdagságából, szíve kifogyhatatlan jóságából jutott nekem az idegennek is már akkor és az életadta minden alkalommal később is. De nem a személyes érintkezésben mindenkor tapasztalt jóságos előzékenységeért őrzöm hálásan emlékét, hanem mert Zirzen Janka, az első magyar tanítónő, örökre mintaképe a magyar tanítónőnek, kihez, hogy csak valamelyest is hasonlítsak, kicsi erőmhöz mérten, mindenha buzgó törekvésem lészen.

Rosenberg Auguszta.

*

Alkotásaiban érczszobrot emelt magának *Zirzen Janka*; szívjóságával, lángoló emberszeretetével glóriát font a körül *Janka néni*

Ilyen emlékoszlop fönmarad, ragyogni fog örökké!

Polereczky Jolán.

*

Zirzen Janka nevéhez a magyar nőnevelés új korszaka füződik. Mindnyájan, kik őt közvetlen közelből ismertük, bámultuk szelid jóságát és fenkölt, művelt lelkét.

Mi szülők, kik oly boldogok voltunk, hogy az ő gondozására bízhattuk legdrágább kincsünknek, leányainknak nevelését, örök hálára vagyunk lekötelezve áldott emlékének. Zirzen Janka érdemei a magyar nőnevelés terén soha sem évülnek el és a magyar tanítónőknek s az «Erzsébet Nőiskolá»-nak örök büszkesége marad.

Lengyel Sándor.

*

«Az én kedvemért» — szokta volt Zirzen Janka mondani, ha környezete valamely tagja elé olyan föladatot tűzött, mely az előtt erejét meghaladónak látszott. És e három szó, az áldásos kéznek az illető vállára tevése, a szemekből kisugárzó szeretet fénye segítette az elhatározást, megedzette az erőt, legyőzte a nehézségeket: a tett létre jött, a föladat megoldást nyert.

Ez a valódi hatalom.

Tarassy Mária.

*

Szerencsés voltam Zirzen Jankának a nőnevelés terén kifejtett áldásos működését, pedagógiai tapintatát a kezdet nehézségei között megfigyelni, s így legjobban tudom becsülni és méltányolni az ő bokros érdemeit és úttörő, útmutató tevékenységét s így mondhatom, hogy amint élete Magyarország minden tanítójának büszkesége, az ő halála Magyarország minden iskolájának vesztesége. Nála érvényesült Dániel próféta szava: «Akik sokakat igazságra visznek, miként a csillagok, örökre fénylenek.» Mindnyájunk vigasztalására szolgálhat, hogy nem csak tanítványainak, a késő tanító-generációknak is buzdításul, serkentésül fog szolgálni az ő fényes példája. *Léderer Ábrahám.*

*

Egy kedves arccal, egy szerető szívvel kevesebb van a világon. Pedig milyen szív volt ez! . . . Örömeinknek hűséges osztályosa, reményeinknek fentartója, fáradságos, küzdelmes életünknek erős oszlopa s csalódott, megtört lelkünknek végső menedéke. Milyen jóleső nyugalmas érzés volt Janka nénihez menekülni! Nem kereste a hibát bennünk, nem tetézte szemrehányásokkal önvádunkat, csak nyugodtan és egyszerűen megmutatta a kibontakozás útját, ha vétettünk. Nem halmozott el dicséretekkel és magasztalásokkal, de egy kedves mosolyával vagy egy nyájas pillantásával boldoggá tudott tenni bennünket. Annyi nemes egyszerűség és mélységes lelki tartalom nyilatkozott meg minden szavában és tettében, hogy egy egész életre irányt tudott adni egyéniségünk fejlődésének.

És hogy szerette a kisdedeket! Hogy el tudta őket halmozni apró kedveskedésekkel. Gyönyörködött bájos mozdulataikban, furcsa okoskodásaikban. A gyermek mindig az első, a legfőbb volt előtte. Különösen életének utolsó éveiben minden öröme, gyönyörűsége abban a két kis angyalfőben összpontosult, akik nagymamuskájuknak szólították.

Most már a sírban pihen a mi édes jó Janka nénink. Önzetlen munkában, szakadatlan gondban eltöltött élete után alussza a nagy örök álmot. Zarándokoljon el ahhoz a sírhoz minden magyar tanítónő, hogy megillesse az a fejedelmi nagy szív, mely ez egyszerű asszonyi kebelben dobogott! *Radnai Jenőné*, szül. *Vámossy Ilona.*

*

Nem volt családja, de szeretetébe fogadta Magyarország leányait s egy egész nemzet áldotta anyai gondoskodását.

Tordai Grail Erzsi.

*

A legmélyebb megindulással vettem a gyászhírt Zirzen Jankának, a magyar nemzeti nőnevelés úttörő apostolának haláláról. A veszteség egész hazánké, egész nemzetünké, tehát mindnyájunké, mert hiszen alig is lehet széles e hazában valaki a mi pályánkon, aki az ő nagy nevét lelkébe zárva ne hordja, amíg csak hivatásának élni akar és élni tud.

Dicső emléke világítson utainkon! *Révy Ferenc.*

*

A megboldogultra százan és százan úgy tekintünk, mint a magyar nőnevelés egyik legbuzgóbb munkására, kinek az egész ország nőnevelésügye mai állapotját köszönheti. Az ő halála veszteség mindnyájunkra, kik nőneveléssel foglalkozunk. De — «nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét». Nemes élete példaképen fog lebegni mindnyájunk előtt! *Entz Jolán.*

*

Zirzen Janka emlékét megőrzik tettei; élete folyását, egyénisége jelentőségét, szellemének termékenyítő hatását megirták s megirják sokan, arra hivatott emberek, avatott tollal. A sok ékes koszorú mellé én e csendes halk szavakkal csak nehány virágszálat tennék le Zirzen Janka sirhantjára, könyeim áztatta virágszálat. Tenger sokan vagyunk, kik ismertük őt, és ép oly sokan, kik szívből szerettük, szivünk édes Janka nénijét.

Most, midőn már majdnem egy emberöltő választ el ama pillanattól, melyben először találkoztam szemének jóságos tekintetével, először hallottam biztató, meleg szavát, mint ifjú korom legtisztább ideáljára, mint tanuló éveim meleget árasztó napjára gondolok vissza Janka nénire.

Vajjon miben rejlett tüneményszerű hatása klasszikusan egyszerű lényének? Jó volt, önzetlen és igaz. Amint nemes alakja lelki fenségében előttem áll, egész lénye legjellegzőbb vonásának látom az *anyai* vonást. A női lélek saját lényének legmagasb fejlődését anyai érzelmeiben éri el, Zirzen Janka ép azáltal érte el fejlődésének oly kiválóan magas fokát, egyénisége kifejlődött oly egésszé, oly szabaddá, mert lelkének, szivének minden nyilvánulásában az *anya* jutott érvényesülésre. Ki anya nem volt a szó mindennapos értelmében, ezreknek anyja lett.

Örült örömünknek, szenvedte bánatunkat, támogatta sikerünket, mentette hibáinkat, vigasztalt tévedéseinkben, és mindig szeretett, Janka nénink, anyánk.

Teljesen leszállt hozzánk, de e baráti közelségben oly tisztának, oly magasnak, oly tiszteletparancsolónak láttuk lelke nagy vonásait, hogy valóban mondhatjuk, elérte az erkölcsi fejlődésnek azt a fokát, melyben az ember a legfőbb jót gyakorolhatja embertársaival, s melyet a minden korok legbölcsebb emberbarátja e szavakban foglalt össze: homo homini deus.

Ifjú lelkeink eszményképe volt. Nem tanítása hatott, példája, egész valója.

És ami jó e világon van, az többé el nem vész soha. Zirzen Janka nemes lelkének emlékét áldani fogják késő nemzedékek, kik majdan már nevét sem ösmerik, hatásában élni fog mindörökké.

Ha országszerte édes hazánkban, kötelességtudó, lelkes aszszonyok, ifjú szivekbe nemes magot vetnek, melyből majdan országszerte nemes gyümölcs fakad, úgy áldva áldhatjuk Janka néni emlékét.

Szirmainé Reinitz Irma.

*

Zirzen Jankát — a kitünő szervezőképességgel és törhetlen munkakedvvel megáldott, lelkes úttörő vezért — nemzeti nőnevelésünk történetének legszebb lapjai dicsőítik. Tevékeny életének eredményeit a hazai nőnevelés mai munkásaiban megtestesítve látjuk magunk előtt. Nemesen érző szívét, páratlan önzetlenségét, tettekben nyilvánuló, áldozatkész szeretetét hálásan emlegetik mindazok, akik ismerték.

Szép életének példája megtanít, hogyan kell — egyéni örömeink feláldozásával — munkálkodni mások javáért; és megcáfolja azt a szűkkeblű felfogást, hogy a nő eltévesztette hivatását, ha feleség és anya nem lehetett. Mert áldott az a nő, ki egyetlen család helyett százakat ölelt szerető szívére; ki nemzedékeket fogadott gyermekeivé korlátolt számú családtagok helyett; ki több ezer ifjú lényt tanított meg nemesen érezni, kitartóan munkálkodni és melegen szeretni; aki — bár családja nem volt — a szó legnemesb értelmében töltötte be az édes anya hivatását!

Áldott legyen Zirzen Janka még haló porában is! Áldott legyen az Ő emlékezete! *Steinitzer Vilma.*

*

Mióta örök álomra húnyta le szemét, nagyon sokszor és élénken jelenik meg előttem a képe és fel-felujúlnak lelkemben azoknak az időknek kedves emlékei, amelyeket körében éltem le. Mindig olyannak látom, amilyen élete delén volt, telve munkaerővel, kedvvel, s most is változatlan az érzésem iránta, olyan mint ismeretségünk első napján volt. Most is ugyanazt a tartózkodó tiszteletet, de egyszersmind föltétlen és önkénytelen bizalmat érzem iránta, mint akkor. Úgy éreztem mindig, hogy nem lehetne gondolatom, mit rejtegetni tudnék előtte, s bár bizalmamat nem merném ráerőszakolni, de végtelen örömet szerezne, ha megengedné, hogy bizalmas legyek hozzá. Ilyen érzéssel csak rendkívüli emberek iránt lehetünk.

Milyen mestere volt annak, hogy növendékei önérzetét helyesen fejlessze. Mester volt ebben, mert ment volt minden kicsinyességtől, a tekintélyt keresők és önhittek gőgjétől. Szívesen meghallgatta másnak a véleményét. Engem is örökre megnyert azzal, hogy nagyobb dolgokban megkérdezte, miként vélekedem róla. Tanítónői állást akart az intézetnél szervezni s megvolt rá a jelöltje; mégis mielőtt kinevezésre ajánlotta, megkérdezett külön-külön mindnyájunkat, még engem is, a testület legifjabb és legtapasztalatlanabb tagját, hogy miként vélekedem, fog-e nyerni az intézet ennek a tanítónőnek alkalmazásával. A dicséret, amit jelöltjéről hallott, őt megnyugtatta, engem meg a bizalom és véleményemnek megbecsülése hálával töltött el.

Tanítványai életének minden nevezetesebb és rájuk nézve fölemelő eseménye lelkes örömre indította és gyöngédséggel telt lelke soha el nem mulasztotta ez örömének írásban, vagy szóval való kifejezését. Velem is így tett most, december 18-án is; betegsége már ágyhoz szögezte. Működésem megkezdésének emlékünnepét ültük akkor. Végtelenül fájt neki, hogy nem lehetett velem a napon. De itt volt lelkében s itt volt üdvözlete, a sok száz között nekem a leg-

kedvesebb, maga fogalmazta és mondta tollba: «Kedves jó leányát szerető szívvel üdvözli a mai örömünnep alkalmából öreg Janka nénje». Már meg sem köszönhettem neki ezt a drága megemlékezést. A betegség másnap már teljesen megtörte, s pár nap mulva búcsúznunk kellett tőle. Elment közülünk, de nem halt meg; mert az ember nem akkor hal meg igazán, mikor az örök éjszaka ráborul, hanem akkor, ha emléke kihal a szivekből. Úgy érzem, hogy az ő emléke élni fog sokaknak a szivében éltük végéig! *Katonáné Thuránszky Irén.*

*

Zirzen Janka úrnővel beszélgetve úgy találtam, hogy az ő szerénysége, jósága, lemondása megközelítette a fenségest. Hajlandó vagyok hinni, hogy ha 10—12 tanítványa méltó ő hozzá, akkor ezekért a nagylelkű asszonyokért megáldja az Isten ezt az egész országot.
Hajász Pál.

*

A honleányok anyjukat vesztették benne, a nemzeti nőnevelés pedig oszlopos tagját s vezéralakját. Ily egyén előtt a kultura minden ága kell hogy meghajtsa lobogóját s közülünk való eltávozását a legmélyebben fájlalja. *Herodek Károly.*

*

Nincs megrendítőbb csapás, mint a szerető anyát elveszíteni. Anyát, aki nekünk életéből adott életet, bennünket szívén melengetett s bölcsőnket ringatta.

Mi, a II. ker. állami tanítónőképző-intézet tanítói s tanítványai mélyen megrendülve állják körül e koporsót, mert Zirzen Jankában mi az édes anyát veszítettük el. Ő volt az, aki intézetünket ezelőtt 35 évvel szervezte, mint anya kisdedét, szerető gonddal ápolta, fejlesztette, mint bátortalan ifjút a nagy cél tudatába emelte, beleoltotta szívének melegét, lelkének fenköltségét. Szellemének sugarai megérintették a többi tanítónőképzőket is és az összes leányiskolákat, amelyek ma mind Zirzen Janka szellemi örököseiül vallják magukat.

Öt év mulva szárnyára bocsátotta a megizmosodott ifjút, eltávozott körünkből, hogy ennek az intézetnek adjon életet, amelyet szintén mély siralomba döntött elhunyta. Ezt az intézetet nemcsak megalkotta, felnevelte, hanem virágzóvá, naggyá, dicsővé tette. De ha eltávozott is közülünk, a kölcsönös vonzalom gyengéd szálai nem szakadtak meg. Vissza-visszatért hozzánk s nekünk jól esett az ő szívének melegéhez közel férkőzni, szelleméből új erőt, lelkesedést merítenünk.

Ezeket a kedves szálakat most széttépte a könyörtelen halál s mi e pillanatban vérző sebünkkel oly árván s elhagyottan érezzük magunkat.

De ime, a koporsóból egy angyalt látok kikelni. Fejem felett gyengéd szárnyak enyhe suhogását érzem. A tünemény elkisér bennünket a mi otthonunkba, az ő egykori édes otthonába s ott — leszáll közibénk. Isten hozott! Maradj velünk örökké! *Nagy László.*

*

Fájdalomtól megtört szívvel jelentünk meg ravatalod előtt, mélyen tisztelt igazgatónk, forrón szeretett Janka nénink, hogy Tőled búcsút vegyünk.

Nem kisértem meg annak az ecsetelését, mit vesztett Benned a hazai közoktatásügy, a magyar nőnevelés; hisz ezt mindannyian, kik itt megjelentek, tudják, a nagy veszteséget fájdalommal érzik. De hálás szívvel emlékezünk meg arról, mi voltál Te nekünk, munkatársaidnak, a polgári iskolai tanítónőképző és a felsőbb leányiskolai nevelőintézet tanárainak, tanítónőinek. Nem csupán bölcs irányítónk, fáradhatatlan munkavezetőnk, nem, több voltál Te nékünk: jóakaró tanácsadónk, benső barátunk!

Amilyen nagy volt lelked, mely a nőnevelés egész tág mezejét áttekintette, amilyen szilárd volt akaratod, mely a kitűzött nemes célok elérésére erőt adott: épp olyan nagy volt szived, amelybe a reád bizott növendékeket és minket, munkatársaidat befogadtad.

Mindannyian egy nagy családot alkottunk, melynek Te voltál a feje, szíved melege volt az éltető napsugara.

Családi összetartozásunk érzése még akkor sem szünt meg, mikor a nagy munkától fáradtan, egy szűkebb család kedves körébe vonultál vissza, hol eredményekben gazdag életednek utolsó éveit is a gyermeki szeretet fénye aranyozta meg.

Összejöttünk, hogy utolsó útjára elkisérjük azt, ami belőled halandó. A porhüvelyt visszaadjuk az anyaföldnek, de nagy neved, ragyogó emléked élni fog. És távozásod fölött érzett mély fájdalmunkat csupán az a tudat enyhíti, hogy szellemed, mely eddig vezérelt, továbbra is köztünk marad.

Nagy lelked a magasból alátekintve megnyugvással fogja látni, hogy az általad kijelölt útról nem tértünk le.

Egész egyéniséged, körültekintésed, lelkes és fáradhatatlan munkásságod, erős akaratod, egyszerűséged és ritka önzetlenséged példaként fog előttünk lebegni. *Egy* vágy lelkesít mindannyinkat, méltónak lenni nevedhez, hasonlónak lenni Hozzád, a Te szellemedben tovább működni!

Áldott lesz dicső nevednek emléke!

Isten veled! *Hollós Károly.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Zirzen Janka haláláról az «Erzsébet Nőiskola» és a budai II. ker. tanítónőképző intézet tanári testülete és igazgató-tanácsa adott ki gyászjelentést. Mind a két intézet szervezőjét és első igazgatóját gyaszolja benne. E gyászjelentések szerint Zirzen Janka 1904 december 24-én élete 81-ik évében hunyt el s temetése dec. 30-án az «Erzsébet Nőiskolá»-ból történt, melynek felvirágoztatására élete javarészét szentelte. Az a részvét, mely halála alkalmából az ország minden részeből megnyilatkozott s melyről többszáz telegramm és részvétlevél tanuskodik, az a virágerdő, mely koszorúk alakjában a ravatalt körülvette, a gyászolók nagy tömege, mely a koporsóra a szeretet, hála és kegyelet könnyeit ontotta, nyilvánvalóvá tette, hogy Zirzen Janka nem csupán a két gyászoló intézet halottja, hanem az egész nemzeté. Így fogta fel ezt az ország fő- és székvárosa is, midőn Zirzen Jankának díszsírhelyet engedélyezett s így fogta fel közoktatási kormányunk nagynevű vezére Berzeviczy Albert is, midőn az elhunytnak állami költségen való eltemetését elrendelé. Az elhunyt nagy egyéniségéhez méltó gyászpompa ilyenképen lett a nemzeti kegyelet kifejezése. A gyászoló tanári testületek nevében Hollós Károly és Nagy László búcsuztatták el a gyászszertartás után a szeretett igazgatót, a sírnál Márcsits Rozina mondott a volt tanítványok nevében emelkedett szellemű gyászbeszédet. Azután bezárult a sír, mely fölött annyiak kegyelete virraszt.

*

Az «Erzsébet Nőiskola» kegyelete. Az «Erzsébet Nőiskola» polg. isk. tanítónőképző intézetének és felsőbb leányiskolájának tanári testülete 1905 január 9-én rendkivüli ülést tartott, melynek egyetlen tárgya Zirzen Janka emlékezetének kegyeletes megörökítése volt. Az ülésen Lázárné Kasztner Janka, az intézet igazgatója nagy meghatottsággal tett indítványt a magyar nőnevelés nagy halottjának, Zirzen Janka, az Erzsébet Nőiskola szeretett volt igazgatója emlékének megörökítése iránt. Szavaival, melyeket jegyzőkönyvbe iktatnak, a testület tagjainak érzelmét juttatja kifejezésre, kik mind megszomorodott szívvel s őszinte kegyelettel adóznak a megdicsőült szellemének. «Zirzen Janka a nemzeti nőnevelés fáradhatatlan munkása, a tanítónőképzés megteremtője, a polgári iskolai tanítónőképző s az azzal kapcsolatos felsőbb leányiskolai nevelőintézet és a nevelőnőképző iskola szervezője, az igazgatása alatt álló intézetek tanárainak barátja, a tanítónők és tanítványok szerető anyja, támogatója,

lelki orvosa volt, kinek szava szent, útmutatása parancs, óhajtása a kívánság teljesíthetésének vágya volt a körében élők, többnyire tanítványai lelkében. Maga a szeretet volt ő s a szeretet melegével uralkodott — nem a vezetése alatt álló iskolák — az egész ország nőnevelése terén. Az ő tanácsa volt az út, az ő lelke a világosság mindazok előtt, kik mesterüknek vallották. Áldott legyen emléke!» Az ülés további folyamán hálásan vette a testület tudomásul az igazgatónő jelentését, mely szerint Berzeviczy Albert vallás és közoktatási miniszter, az igazgatónő írásbeli folyamodványát megelőzve, szóbelileg intézkedett a megboldogult államköltségen való eltemettetése iránt s az igazgatónő kérésére beleegyezett, hogy a végtisztességet az intézet falai között adják meg az intézet nagy halottjának; maga és családja nevében külön-külön koszorút küldött a ravatalra s a temetésen családjával együtt résztvett, kegyelettel osztozva ezzel az intézet és a magyar tanítónők gyászában. Elhatározta továbbá a testület, hogy jegyzőkönyvébe a legnagyobb részletességgel megörökíti Zirzen Janka temetésének körülményeit, a hivatalos intézkedéseket, a részvét megnyilatkozását. Ehhez képest a jegyzőkönyvhez mellékeli a ravatalnál elhangzott beszédek szövegét, a részvétleveleket és táviratokat, a temetésen résztvettek és a koszorút küldők neveit. A részvétnyilvánításokat a testület nyomtatott körlevélben köszöni meg. Az igazgatónő értesíti a testületet, hogy már a temetés alkalmával mozgalom indult meg a volt tanítványok körében Zirzen Janka sírjának emlékkővel való megjelölése tárgyában, az igazgató meleghangú indítványára a testület magáévá teszi az emlékkő ügyét s az adakozásra való felhívás elkészítésére s a pénz begyüjtésére hálás készséggel vállalkozik. Lázár Gyula szeretné, ha az intézetben Zirzen Janka művészi kivitelű szobra emlékeztetné a késő utódokat az elhunyt nagy szellemére; Komáromy Lajos az intézetnél létesítendő segélyalap által kívánná az ő szerény egyéniségének megfelelőleg emlékét megörökíteni. A testület azonban ezen eszmék megvalósítását későbbre halasztja s mindenekelőtt s szép síremlék létesítésén fog fáradozni. A testület végre Komáromy Lajos indítványára Lázárné Kasztner Janka igazgatónőnek fejezi ki hálás köszönetét azért az odaadó nemes buzgalomért, mellyel elődje végtisztességének megadásáról gondoskodott, amelynek következtében Zirzen Janka temetése igazi megdicsőülés volt.

*

A Mária Dorothea Egylet gyászünnepe. A M. D. E. tanítónői szakosztálya január havi ülését teljesen Zirzen Janka emlékezetének szentelte. Az Andrássy-úti állami felsőbb leányiskola díszterme szorongásig megtelt az elhunyt tisztelőivel, munkatársaival, tanítványaival. Ott volt Berzeviczy Albert vall. és közokt. miniszter, gr. Apponyi Lajosné leányával, Molnár Viktor nejével, Csiky Kálmánné, Herrich Károlyné, Lázárné Kasztner Janka, Gönczy Béláné, Katonáné Thuránszky Irén, Révy Ferenc, az Erzsébet Nőiskola, a budai tanítónőképző, az állami felsőbb leányiskola tanári testületei és növendékei, s a tanítóvilág számos kitünősége, köztük igen sok fővárosi tanítónő.

A gyászünnepet a tanítónői szakosztály elnöke, Sebestyénné Stetina Ilona, a következő szavakkal nyitotta meg:

«Mélyen tisztelt szakosztály! Bánatos érzéssel üdvözlöm ma önöket, s bánatos érzéssel nyitom meg mai ülésünket, melyet a magyar tanítónők legkiválóbbjának, Zirzen Janka emlékezetének szentelünk. Tudom, érzem, hogy nemcsak az én szivem van bánattal, kegyelettel és hálával tele: mindnyájunk szemében ott csillog még a szeretet könnye, a mellyel nem rég elsirattuk, mindnyájunk lelkében ott fénylik az az eszménykép, melyet róla kegyeletünk alkotott, s melyet erőt adó talizmánként megőrzünk róla az életen át.

Közös gyász szent együttérzése vezérelt bennünket ma össze. Egyénileg is vesztesek vagyunk mindnyájan; de nincs nőnevelésügyünknek olyan intézménye, nincs a női társadalmi munkának olyan köre, mely méltóképen gyászt ne viselhetne Zirzen Janka elhunyta alkalmából. Mégis a magyar tanítónő s a szellemi munkát végző többi magyar asszonyok vannak az ő emléke az ő tevékenysége iránt leginkább lekötelezve. Kötelességtudása által példát adott, szeretetével lelkesedni tanított, alkotó erejével a nőnevelés eszméit valóra változtatta. *Ő állt jót értünk*, mikor munkánk értékében még senki sem bízott. Értékes munkája, s munkásságának a kezdet nehéz viszonyai között is fényes sikere nyitotta meg előttünk az utat. Nem csak *nekünk* világított; az ő egyéniségének fénye ránk sugározván, reánk irányította azok jóakaró tekintetét, kik a női munka megbecsülésével annak értékesítéséről is gondoskodni tudtak.

Ezért gyászolunk mi mindnyájan és ezért állítunk neki szivünkben szeretetből és hálából emléket; ezért ujítjuk meg emlékezetét elsősorban itt, a magyar tanítónők egyesületében, abban az egyesületben, melynek megalkotásában épen 20 év előtt olyan tevékeny részt vett. Es ezért van, hogy a gyásznak eme fenséges harmoniájában, mely — szemléljük bár közelebbről vagy távolabbról nagy egyéniségét — ma mindnyájunk szivét egyaránt eltölti: mély megilletődéssel és tisztelettel hajtjuk meg fejünket és áldjuk nemes emlékezetét.»

Az elnöki megnyitó után felhangzottak a *Szózat* hangjai, melyet a Pædagogium ifjúságának énekkara adott elő. Ezután *Berta Ilona* lépett az előadói emelvényre s a jelenlevők osztatlan érdeklődése mellett megtartotta nagyszabású emlékbeszédét, melyet folyóiratunk mai száma más helyén közlünk. A Pædagogium ifjuságának énekkara a Himnusz és Eötvös «Végrendelet»-ének eléneklésével fejezte be a szép gyászünnepet.

A kaposvári polgári leányiskola az ülés folyama alatt érkezett telegrammban tudatta, hogy a gyászünnepen lelkileg részt vesz.

A M. D. E. igazgatósága elhatározta, hogy a választmánynak Zirzen Janka emlékének az évkönyvben való megörökítésére indítványt tesz. A felállítandó síremlékhez 200 koronával járul s arcképét megszerzi a Tanítónők Otthona számára.

*

Felhivás Zirzen Janka síremlékére való adakozására.

Nemzeti nőnevelésünk irányító, vezérlő szelleme, valóban történelmi alakja *Zirzen Janka*, a VI. ker. állami polgári iskolai tanítónőképző és felsőbb leányiskolai nevelőintézet (jelenleg állami Erzsébet nőiskola) volt igazgatója, künn alussza már a nagy, örök álmot a kerepesi úti temetőben.

Szép, befejezett élettel áldotta meg a Gondviselés. Egy félszázadnál hosszabb ideig dolgozott a nemzeti nőnevelés felvirágoztatásán. Korszakot alkotó munkásságot végzett.

Mindnyájan, akik nemes lelke önfeláldozó nagyságát, szerető szive életosztó melegét és akaratának alkotó erejét őszintén csodálni tanultuk — a tanítványok, jóbarátok, tisztelők nagy sokasága — egyek vagyunk az óhajtásban, hogy nagy mesterünk, *Zirzen Janka pihenő helyét Hozzá és kegyeletünkhöz méltó emlékkő jelölje.*

Emlékkő, mely hirdetője legyen a hazáját lelke javával szolgáló honleányi hűségnek, a legtisztább emberszeretetnek és a munka megbecsülésének.

Emlékkő, mely a magyar tanítónő, a magyar nő hálájának és kegyeletének *oltára* legyen mindenkoron!

*

Az «Erzsébet nőiskola» tanári testülete, mely f. évi január hó 9-én tartott rendkívüli értekezletét Zirzen Janka emlékezetének szentelte, egy itt hozott határozat értelmében az emlékkő megvalósításának céljából *országos gyűjtést* indít. Kéri a kegyeletes adományt (melyet a «Nemzeti Nőnevelés»-ben nyugtatunk) Zöllner Erzsébet, «Erzsébet nőiskola» tanítónő címére (VII., István-út 93. sz.) beküldeni.

Budapest, 1905 január hó 9-én.

A tanári testület nevében:

Tarassy Mária.
Erzsébet nőiskolai tanítónő,
mint a rendkívüli értekezlet jegyzője.

Lázárné Kasztner Janka.
az Erzsébet nőiskola igazgatója,
mint a rendkívüli értekezlet elnöke.

IRODALOM.

ZIRZEN JANKA emlékkönyve. Nyugalomba vonulása alkalmából kiadták tanítványai. Toldi Lajos bizománya. (Budapesten, Fő-utca 2. sz.)

1896 nyarán, Zirzen Janka nyugalomba vonulásakor, volt tanítványai elhatározták, hogy szeretett tanítónőjük és igazgatónőjük működésének emlékére «Zirzen Emlékkönyvet» adnak ki, amelyet nagy ünnepség kapcsán fognak átnyujtani a működése teréről a magánéletbe visszavonult kiváló érdemű igazgatónőnek. A Zirzen Emlékkönyv 1897-ben elkészült. Egy díszesen kiállított, remek kivitelű bőr kötésbe kötött példányát át is nyujtottuk szeretett volt igazgatónőnknek, akit azonban semmiféle rábeszéléssel sem sikerült rávennünk arra, hogy nyilvánosan, ünnepi módon vehessünk tőle búcsút. Tiszteletben kellett tartanunk az ő határozott akaratát, noha fájt lemondanunk arról a tervről, hogy az ő munkás és áldásos életéhez méltó módon búcsúzhassunk el tőle, mint közéletünk számottevő, jelentékeny tényezőjétől, sikerekben gazdag pályájának minden intézkedésében szerencsés munkássága terének elhagyásakor.

Az előfizetőknek szétküldtük a Zirzen Emlékkönyvet, mely az ő életrajzát, munkásságának méltatását tartalmazza, sok kedves apró történetet közöl az ő életéből. Ez apró történetekből az ő feledhetetlenül kedves és impozánsan nagyszabású egyénisége szól hozzánk. Kedves emlékünk lett e könyv mindnyájunknak, akiket jó sorsuk vele az életben megismertetett.

Az emlékkönyv kiadásának költségei nem merítették ki a befolyt pénzösszegeket. Sokan felülfizettek az előfizetési díjon, sokan a tervezett ünnep költségeire küldtek be pénzt, úgy hogy jelentékeny pénzösszeg maradt nálam, a mű szerkesztőjénél, melyet *Zirzen Janka emlékének megörökítésére kell szentelnünk.* Nem engedte meg az ő végtelen szerénysége, hogy életében ünnepeljük; fordítsuk ezt az összeget halála után az ő emlékének tiszteletére. Őrizetem alatt van 500 frt = 1000 korona, melyet az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárban még 1896 október 12-én helyeztem el, s ennek időközi kamatos kamatai, továbbá 170 K és 2 fill. készpénz. Megmaradt még azonkívül az Emlékkönyveknek 124 fűzött és 128 kötött példánya, melyet Toldi Lajos (II., Fő-utca 2. sz.) könyvkereskedő cég bizományába adtam elárusítás végett. Sok könyvet, hiányos címzés miatt kézbesíteni nem tudtunk.

Zirzen Janka halála alkalmából felhívom mindazok figyelmét e műre, kik tanítványai, tisztelői voltak, vagy akiket az ő munkásságának története, amely egyszersmind nemzeti nőnevelésünk legnevezetesebb korszakának a története is, érdekel: szerezzék meg e könyvet s áldozzanak ezzel is kegyelettel az ő örökéletű emlékének! Egy fűzött példány ára 3 K, egy kötött példányé 4 K 60 fill. (az előfizetési ár is ugyanennyi volt). *Kalonáné Thuránszky Irén.*